

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ ОСВІТИ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

НАВЧАЛЬНО–МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
З «МІКРОЕКОНОМІКИ»
для студентів напрямку підготовки 6.030501 «Економічна теорія»

Київ – 2015

УДК 330.101.542
ББК 65.012.51 я7
Н 15

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Інституту управління та економіки освіти НПУ імені М.П. Драгоманова
(Протокол № 3 від 6 травня 2015 року)*

Рецензенти: Н.І. Гражевська, доктор екон. наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка);
Л.В. Страшинська, доктор екон. наук, професор (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова);
І.С. Біла, кандидат екон. наук, доцент (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова).

Укладач: Ю.В. Бицюра, кандидат екон. наук, доцент (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова).

Навчально-методичний комплекс з «Мікроекономіки» / уклад.
Ю.В. Бицюра. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – 62 с.

Навчально-методичний комплекс призначений для студентів напрямів підготовки «Економічна теорія», «Математика» та «Інформатика*», які вивчають дисципліну «Мікроекономіка» та «Економічна теорія». Він містить методичні рекомендації щодо роботи з курсом, тематичні плани лекцій та семінарських занять, тематику рефератів, приклади задач та тестових завдань, орієнтовні питання до екзамену, порядок поточного та підсумкового контролю навчальних досягнень студентів та список рекомендованої літератури. Навчально-методичний комплекс покликаний полегшити підготовку студентів до занять з «Мікроекономіки» та «Економічної теорії» в умовах кредитно-модульної системи.

УДК 330.101.542
ББК 65.012.51 я7
Н 15

© Бицюра Ю.В., 2015

© Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015

I. ВСТУП

Навчально-методичний комплекс призначений для студентів напрямів підготовки «Економічна теорія», «Математика» та «Інформатика*», які вивчають дисципліну «Мікроекономіка» та «Економічна теорія». Він містить методичні рекомендації щодо роботи з курсом, тематичні плани лекцій та семінарських занять, тематику рефератів, приклади задач та тестових завдань, орієнтовні питання до екзамену, порядок поточного та підсумкового контролю навчальних досягнень студентів та список рекомендованої літератури.

Мікроекономіка як складова частина економічної теорії вивчає поведінку і механізм прийняття рішень окремими економічними суб'єктами (домогосподарствами, підприємствами, урядовими і громадськими організаціями), які прагнуть досягти своєї мети за наявних обмежених ресурсів, для яких можна знайти альтернативне використання.

У центрі уваги мікроекономіки знаходиться поведінка споживача і виробника та її оптимізація, ринковий попит і пропозиція, відносні ціни товарів, розподіл ресурсів за альтернативності їх використання, часткова та загальна ринкова рівновага тощо. Цим визначається місце і роль мікроекономіки в процесі навчання майбутніх спеціалістів, вчителів і викладачів курсу економічної теорії, у яких повинна сформуватися ґрунтовна теоретична база та ринково-орієнтований світогляд, що дозволить підготувати молодих людей до самостійної діяльності у ринкових умовах.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поведінка економічних суб'єктів і механізм прийняття рішень за обмежених ресурсів та альтернативних можливостей їх використання.

Міждисциплінарні зв'язки: оволодіння знаннями з мікроекономіки ґрунтується на тісному взаємозв'язку з іншими навчальними предметами, зокрема, з такими базовими, як: економічна теорія, історія економічних вчень, математика для економістів, статистика та ін.

Метою викладання навчальної дисципліни «Мікроекономіка» є формування ринково орієнтованого економічного світогляду і знань щодо методів прийняття оптимальних господарських рішень за наявних обмежених ресурсів та альтернативних можливостей їх використання.

В НПУ імені М.П.Драгоманова дисципліна «Мікроекономіка» викладається студентам напряму підготовки 6.030501 «Економічна теорія» за нормативною програмою для бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво». Крім того, зміст курсу «Мікроекономіка» студенти напрямів підготовки 6.040201 «Математика» та 6.040302 «Інформатика*» вивчають в рамках дисципліни «Економічна теорія». На вивчення курсу студентам напряму підготовки «Економічна теорія» надається 4 кредити (144 год.) у т.ч. 30 год. лекцій та 26 год. семінарських занять. Курс викладається у 3 семестрі.

Навчальна дисципліна складається з таких змістових **модулів:**

1. Теорія споживання. Теорія виробництва і витрат.
2. Підприємство на ринку товарів з різним ступенем конкуренції.

3. Особливості функціонування ринків факторів виробництва. Мікроекономіка суспільного сектору.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Мікроекономіка» є:

- надання знань про базові положення мікроекономічної теорії;
- прищеплення навичок використання інструментарію мікроекономічного аналізу;
- підготовка до вивчення прикладних дисциплін, що базуються на мікроекономічній теорії;
- формування уявлення у студентів про те, що успіх будь-якого бізнесу залежить не лише від наявності стартового капіталу і підприємницького таланту, а й від знання закономірностей функціонування економічних мікросистем у різних ринкових ситуаціях та вміння їх ефективно використовувати.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теоретичні основи поведінки споживача на ринку товарів, моделі досягнення рівноваги виробника, механізму формування попиту та пропозиції, основ ціноутворення на ринку факторів виробництва;
- принципи раціональної поведінки економічних суб'єктів на ринках;
- категорії та основні засоби мікроекономічного дослідження;
- методи мікроекономічного аналізу;
- основи організації економічної діяльності підприємства в умовах різних ринкових структур.

вміти :

- теоретично обґрунтовувати ринкову поведінку споживачів, виробників, рішення суспільних і урядових організацій і установ;
- використовувати способи й методи аналізу ринкової поведінки суб'єктів господарювання у науково-педагогічній діяльності;
- застосовувати прийоми мікроекономічного дослідження для вивчення ефективності функціонування невеликих економічних суб'єктів у практичній діяльності;
- самостійно виконувати економічні розрахунки, виконувати вправи, розв'язувати задачі, пов'язані з обґрунтуванням раціональної поведінки мікроекономічних суб'єктів,
- виявляти, збирати й аналізувати факти, знаходити між ними зв'язки та приймати самостійні раціональні рішення у господарському житті;
- здійснювати раціональну поведінку як споживача, так і майбутнього виробника товарів або послуг;
- ефективно використовувати закономірності поведінки споживачів та виробників при аналізі та прогнозуванні їхньої діяльності.

Вивчення курсу «Мікроекономіка» поєднує в собі як аудиторні, так і позааудиторні заняття – самостійну роботу студентів під керівництвом викладача, яка дозволяє глибоко засвоїти матеріал та застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях.

II. Тематичний план
з курсу «Мікроекономіка»
для студентів напряму підготовки 6.030501 «Економічна теорія»

№ теми	Назва модулів, тем	Лекції	Семінари	Індивід. робота	Аудит. заняття разом	Самост. робота	Всього
МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ СПОЖИВАННЯ. ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА І ВИТРАТ							
1.	Предмет і метод мікроекономіки	2	1	1	4	2	6
2.	Теорія граничної корисності та поведінки споживача	2	2	2	6	4	10
3.	Ординалістська теорія поведінки споживача	2	1	1	4	4	8
4.	Аналіз поведінки споживача	2	1	1	4	4	8
5.	Попит, пропозиція, їх взаємодія	2	2	2	6	4	10
6.	Мікроекономічна модель підприємства	1	1	1	3	2	5
7.	Варіації факторів виробництва та оптимум виробника	1	2	2	5	4	9
8.	Витрати виробництва	2	2	2	6	6	12
	Разом : Темы 1-8	14	12	12	38	30	68
Форма поточного контролю:		модульна контрольна робота 1					
МОДУЛЬ 2. ПІДПРИЄМСТВО НА РИНКУ ТОВАРІВ З РІЗНИМ СТУПЕНЕМ КОНКУРЕНЦІЇ							
9.	Ринок досконалої конкуренції	2	2	2	6	4	10
10.	Монопольний ринок	2	2	2	6	6	12
11.	Олігополія та монополістична конкуренція	4	4	2	10	8	18
	Разом: Темы 9-11	8	8	6	22	18	40
Форма поточного контролю:		модульна контрольна робота 2					
МОДУЛЬ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКІВ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА. МІКРОЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРУ							
12.	Ринок факторів виробництва	4	2	2	8	6	14
13.	Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту	2	2	2	6	6	12
14.	Інституціональні аспекти ринкового господарства	2	2	2	6	4	10
	Разом: Темы 12-14	8	6	6	20	16	36
Форма поточного контролю:		модульна контрольна робота 3					
Форма підсумкового контролю:		екзамен					
	ВСЬОГО:	30	26	24	80	64	144

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 144 годин / 4 кредити ECTS.

III. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «МІКРОЕКОНОМІКА»

Змістовий модуль 1.

Теорія споживання. Теорія виробництва і витрат

ТЕМА 1. Предмет і метод мікроекономіки

План лекції:

1. Предмет, суб'єкти та об'єкт мікроекономіки.
2. Основні поняття та припущення.
3. Методи мікроекономічної теорії.
4. Кругообіг натурально-речових та монетарних потоків між суб'єктами мікроекономіки.

План семінарського заняття:

1. Обмеженість ресурсів та необхідність вибору. Предмет мікроекономічної теорії.
2. Методи мікроекономічної теорії. Значення економічного моделювання.
3. Кругообіг натурально-речових та монетарних потоків між суб'єктами мікроекономіки.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Мікроекономіка як складова частина економічної теорії. Значення мікроекономічної теорії у розробці стратегії виробника в умовах трансформаційної економіки України.
2. Становлення мікроекономічної теорії та сучасний стан її розвитку.
3. Мета, роль і особливості функціонування суб'єктів мікроекономіки.

Основні поняття:

Предмет мікроекономіки. Об'єкти та суб'єкти мікроекономіки. Домогосподарство. Підприємство (фірма). Принцип рідкості або обмеженості ресурсів. Закон спадної віддачі факторів виробництва. Принцип раціональності поведінки. Проблема вибору. Вибір. Альтернативна вартість. Альтернативні витрати. Межа виробничих можливостей або крива трансформації виробничих можливостей. Ринок. Ринкові ціни. Відкриті мікросистеми. Ринкові моделі або структури. Ринок досконалої конкуренції. Монополістична конкуренція. Олігополія. Монополія. Ідеальні ринкові структури. Реальні ринкові структури. Методи мікроекономічного дослідження. Абстрагування. Аксиоматичний метод. Спостереження. Відбір фактів. Статистичний та економічний аналіз. Граничний аналіз. Мікроекономічне моделювання. Економічна модель. Нормативна мікроекономіка. Позитивна мікроекономіка.

Тести:

1. Мікроекономіка досліджує:

А. Поведінку і механізм прийняття рішень окремих економічних суб'єктів в умовах обмеженості ресурсів.

Б. Поведінку виробників, котрі приймають рішення щодо виробництва в умовах обмеженості ресурсів.

В. Поведінку споживачів, котрі приймають рішення щодо покупок в умовах обмеженості доходу.

Г. Прийняття державою рішень щодо виробництва економічних благ в умовах обмеженості ресурсів.

2. Яка з наступних проблем є мікроекономічною?

А. Вплив грошової пропозиції на інфляцію.

Б. Вплив урядових видатків на рівень зайнятості.

В. Вплив дефіциту товарів на заощадження.

Г. вплив зміни ціни нафти на виробництво автомобілів.

3. Проблема вибору, з якою постійно стикаються економічні суб'єкти, зумовлена тим, що:

А. Всі люди прагнуть якнайкраще задовольнити свої потреби.

Б. Всі люди мають різні смаки та уподобання.

В. Потреби людей безмежні, а ресурси обмежені.

Г. Всі люди прагнуть вищого рівня добробуту.

4. До специфічних методів мікроекономічних досліджень належать:

А. Спостереження та статистичний аналіз.

Б. Граничний аналіз та економічне моделювання.

В. Економічне моделювання та експеримент.

Г. Відбір фактів та наукове абстрагування.

5. Укажіть основну функцію домашніх господарств у ринковій економіці:

А. Постачання всіх виробничих ресурсів підприємствам.

Б. Споживання товарів довгострокового використання.

В. Виробництво продукції. Г. Джерело доходів приватних підприємств.

6. Виберіть правильне визначення поняття «крива виробничих можливостей»:

А. Крива, що поєднує комбінації двох товарів, які може придбати споживач за обмеженого бюджету і певних цін на обидва товари.

Б. Крива, що поєднує різні комбінації двох товарів, які можуть бути вироблені за повного та ефективного використання всіх наявних ресурсів.

В. Крива, що поєднує взаємозалежність ціни товару і обсягу його продажу на ринку за певний період часу.

Г. Крива, що поєднує комбінації двох ресурсів, які може використати підприємство за певного рівня витрат і цін на ці ресурси.

7. Укажіть, які два потоки включені до моделі економічного кругообігу ринкової економіки:

- А. Потік ресурсів і товарів та потік грошових коштів.
- Б. Потік ресурсів і потік доходів.
- В. Потік споживчих благ і потік грошей.
- Г. Потік витрат і потік готової продукції.

8. У схемі ринкового кругообігу отримана лікарем заробітна плата відображає рух грошей від:

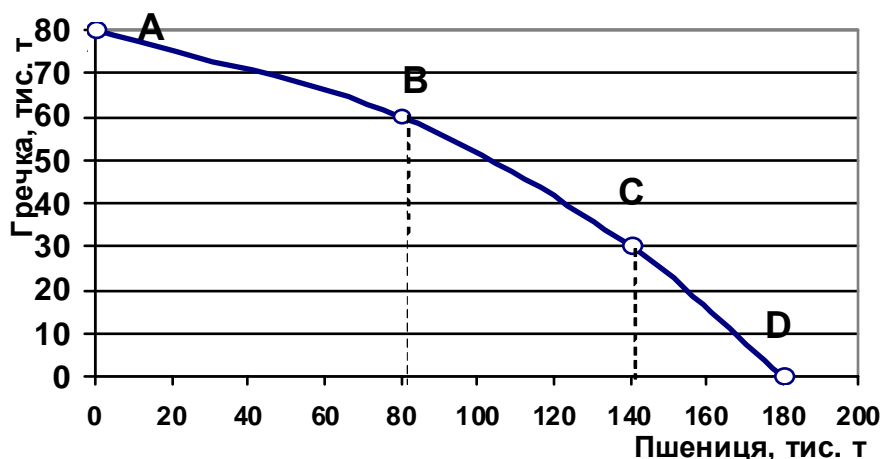
- А. Домогосподарств на ринок товарів підприємству.
- Б. Домогосподарств на ринок ресурсів підприємству.
- В. Підприємств через ринок товарів домогосподарству.
- Г. Підприємств через ринок ресурсів домогосподарству.

9. Визначте, що є альтернативною вартістю виробництва ручки:

- А. Собівартість виробництва ручки.
- Б. Кількість ресурсів, використаних для виробництва ручки.
- В. Витрати на заробітну плату працівникам, які виготовляли ручки.
- Г. Інша продукція, від виробництва якої відмовилися у зв'язку з випуском ручок.

10. Якнайефективніше використовуючи ресурси й виробничі потужності, ферма має криву виробничих можливостей, представлену на графіку. Визначте, яке з тверджень правильне:

- А. Альтернативна вартість виробництва 80 тис. т пшениці дорівнює виробництву 60 тис. т гречки.
- Б. Альтернативна вартість виробництва 1 т гречки дорівнює втраті можливості виробити 4 т пшениці.
- В. Альтернативна вартість виробництва перших 30 тис. т гречки дорівнює втраті можливості виробити 40 тис. т пшениці.
- Г. При збільшенні виробництва пшениці з 80 до 140 тис. т альтернативна вартість виробництва 1 т пшениці дорівнює втраті можливості виробити 2 т гречки.

Задачі:

1. Підприємство «Вершковий рай» має можливість одночасно виробляти молоко і сир. Відомо, що альтернативна вартість виробництва однієї тонни сиру цехом №1 дорівнює 20 літрам молока, при максимальному щоденному виробництві молока в обсязі 1000 літрів. Цех № 2 може за зміну виробити або 1200 літрів молока, або 40 тонн сиру. Виконайте такі завдання:

1) побудуйте криву виробничих можливостей заводу і оцініть можливості випуску 500 літрів молока і 90 тонн сиру;

2) укажіть, чи досягнуто повного обсягу виробництва й повної зайнятості ресурсів, якщо поточного місяця вироблено 600 літрів молока і 50 тонн сиру.

2. Підприємство може одночасно виробляти або 900 наметів, або 300 парашутів. Виконайте такі завдання:

1) обчисліть альтернативну вартість виробництва одного парашута і одного намету;

2) побудуйте криву виробничих можливостей підприємства;

3) визначте, чи зможе підприємство виробляти одночасно: а) 300 наметів і 250 парашутів; б) 200 наметів і 100 парашутів. Поясніть причини. Позначте відповідні точки на графіку.

3. Побудуйте криву виробничих можливостей хімічного заводу, який складається з двох цехів, якщо в I цеху максимально можна виробити 200 т міндобрив або 50 т гербіцидів, в II цеху – 240 т міндобрив або 80 т гербіцидів. Розрахуйте, скільки гербіцидів може виготовити хімзавод одночасно з виробництвом 160 т міндобрив.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 10–25
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 10–23
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 17–54
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 11–29
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 11–22
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 5–18

ТЕМА 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

План лекції:

1. Мета споживача. Теорія граничної корисності.
2. Кардиналістська модель поведінки споживача.
3. Оптимізація вибору споживача на основі кардиналістської теорії.

План семінарського заняття:

1. Теорія граничної корисності.
2. Кардиналістська модель поведінки споживача.
3. Оптимальний вибір у кардиналістській моделі поведінки споживача.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Корисність. Закон спадної граничної корисності споживчого блага. Антиблага.
2. Функції загальної корисності та граничної корисності як залежність між кількістю одиниць спожитого блага та рівнем корисності.

Основні поняття:

Корисність. Загальна корисність. Гранична корисність. Функція граничної корисності. Функція загальної корисності. Мета споживача. Кардиналістська модель оптимуму споживача. Закон спадної граничної корисності (перший закон Госсена). Антиблага. Правило максимізації корисності.

Тести:

1. Гранична корисність – це:

- А. Додаткова корисність, отримана від споживання додаткової одиниці блага.
- Б. Зміна загальної корисності набору товарів при зміні кількості певного блага на одиницю.
- В. Відношення приросту загальної корисності до приросту виробленого блага.
- Г. Відношення загальної корисності до обсягу спожитого блага.

2. Загальна корисність зростає, коли гранична корисність:

- А. Зменшується.
- Б. Збільшується.
- В. Збільшується або зменшується, але є додатною величиною.
- Г. Збільшується повільно.

3. Визначте, яке з тверджень є правильним:

- А. Раціональний споживач намагається максимізувати граничну корисність.
- Б. Споживач керується своєю суб'єктивною оцінкою важливості задоволення потреби.

В. Зі збільшенням споживання певного блага загальна корисність зростає дедалі більшими темпами.

Г. Зі збільшенням споживання певного блага, споживач готовий відмовитися від більшої кількості іншого блага (за умови незмінності рівня загальної корисності).

4. Визначте, до якого випадку можна застосувати закон спадної граничної корисності:

А. Одна й та сама особа споживає по одній одиниці різних товарів.

Б. Одна й та сама особа купує кілька одиниць одного й того самого товару.

В. Різні особи споживають по одній одиниці одного й того самого товару.

Г. Одна й та сама особа споживає кілька одиниць одного й того самого товару.

5. Визначте, який з наведених рядків показників загальної корисності ілюструє закон спадної граничної корисності:

А. 10, 20, 30, 40. Б. 10, 12, 13, 13. В. 10, 15, 21, 28. Г. 10, 11, 14, 12.

6. Визначте, якою є гранична корисність 3-го тістечка для споживача, що оцінює споживання тістечок наступним чином:

Q, шт.	1	2	3	4
TU, ютілів	6	11	15	18

А. 6.

Б. 5.

В. 4.

Г. 3.

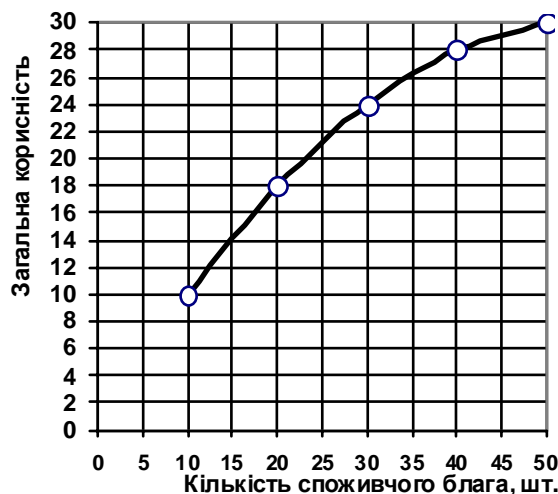
7. Визначте за допомогою графіка граничну корисність 15-ї одиниці блага:

А. 0,8.

Б. 8.

В. 14.

Г. 15.

8. Оцініть стан задоволення споживача та дайте йому рекомендації щодо подальших дій, якщо гранична корисність останньої придбаної ним одиниці блага дорівнюватиме нулю:

А. Загальне задоволення максимальне, тому слід зменшити обсяг споживання благ.

Б. Загальне задоволення не збільшуватиметься, слід припинити споживання блага.

В. Задоволення мінімальне, тому слід продовжувати купувати наступні одиниці блага.

Г. Загальне задоволення не максимізоване, слід відмовитися від останньої одиниці блага.

9. Укажіть, якою, найімовірніше, буде гранична корисність наступного з'їденого раціональним споживачем гамбургера, якщо задоволення від останнього він оцінив 10 балами:

А. Більше ніж 10 балів.

Б. Не зміниться.

В. Менше ніж 10 балів.

Г. Не можна чітко визначити.

10. Виберіть рівняння, що характеризує оптимальний вибір споживача:

А. $MU_X = MU_Y$.

Б. $I = Q_X P_X + Q_Y P_Y$.

В. $MU_X / P_X = MU_Y / P_Y$.

Г. $MU_X / P_Y = MU_Y / P_X$.

Задачі:

1. Заповніть пропуски в таблиці, що містить оцінку споживачем корисності блага, і поясніть, скільки одиниць товару він купить та яку максимальну корисність отримає, якщо грошей на придбання блага він має 20 грн., а ціна блага 5 грн. за одиницю.

Кількість одиниць блага	Загальна корисність, ютілів	Гранична корисність, ютілів
1	14	
2		10
3		6
4	32	
5		0

2. Споживач оцінює власне задоволення від вживання кожної пляшки свіжого соку таким чином:

Кількість одиниць блага, шт.	1	2	3	4	5	6
Гранична корисність, ютілів	16	12	8	2	1	0

Визначте загальну корисність від споживання соку, якщо він може витратити лише 12 грн., а ціна однієї пляшки соку – 4 грн. за одиницю.

3. Визначте, яку кількість придбає раціональний споживач і яку загальну корисність при цьому отримає, якщо дохід споживача – 100 грн., ціна товару X – 20 грн. Дані щодо граничної корисності товару наведено в таблиці:

Кількість товарів, шт.	1	2	3	4	5	6	7	8
Гранична корисність товару X , ютілів	15	14	13	12	11	10	9	8

4. Корисність яблук і лимонів наведено в таблиці:

Кількість товарів, кг	1	2	3	4	5	6	7
Корисність яблук, ютілів	14	24	32	36	37	37	37
Корисність лимонів, ютілів	36	64	88	106	118	124	124

Бюджет родини, який витрачається на ці товари щотижня, становить 46 гривень, а ціни: яблук – 5 грн./кг, лимонів – 12 грн./кг. Визначте:

- 1) послідовність придбання і обсяг яблук і лимонів, що купить родина максимізуючи корисність;
- 2) загальну корисність від придбання оптимального набору товарів.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 67–74
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 63–73
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 151–164
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 76–104
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщикова та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 82–94
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщикова та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 60–79

ТЕМИ 3-4. Ординалістська теорія поведінки споживача.

Аналіз поведінки споживача

План лекції:

1. Ординалістська модель поведінки споживача.
2. Бюджетне обмеження споживача.
3. Оптимізація вибору споживача на основі ординалістського підходу.
4. Оптимальний вибір і зміна доходу споживача.
5. Оптимальний вибір і зміна ціни. Крива індивідуального попиту.
6. Ефект заміщення і ефект доходу.
7. Ринковий попит. Поняття споживчого надлишку.

План семінарського заняття:

1. Ординалістська модель поведінки споживача.
2. Споживчі переваги. Криві байдужості. Гранична норма заміщення.
3. Бюджетні обмеження споживача. Оптимізація споживчого вибору.
4. Реакція споживача на зміну доходу та ціни товару.
5. Ефект заміщення і ефект доходу.
6. Ринковий попит і надлишок споживача.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Динаміка граничної норми заміщення у поясненні форми кривих байдужості.
2. Спільне та відмінне у поясненні вибору споживача з точки зору кардиналістської та ординалістської теорії.
3. Крива Енгеля та розподіл споживчих витрат за напрямками їх використання.
4. Взаємозв'язок теорії попиту і теорії споживчого вибору.

Основні поняття:

Ординалістська модель оптимуму споживача. Аксиома порівнянності. Аксиома транзитивності. Аксиома ненасичуваності. Модель бажаного. Крива байдужості. Властивості кривих байдужості. Карта кривих байдужості. Гранична норма заміщення. Бюджетне обмеження споживача. Модель можливого. Рівняння бюджетного обмеження. Бюджетна лінія. Вибір споживача. Загальне правило оптимізації вибору споживача. Другий закон Госсена. Оптимальний кошик. Точка рівноваги споживача. Крива «ціна-споживання». Крива індивідуального попиту. Властивості кривої попиту. Ефект заміщення. Ефект доходу. Нормальні блага. Нижчі блага. Товари Гіффена. Товари Веблена. Ефект снобізму. Крива «доход-споживання». Крива Енгеля. Ринковий попит. Надлишок споживача. Надлишок виробника.

Тести:

1. Ординалістський підхід до аналізу поведінки споживача на відміну від кардиналістського:

- А. Передбачає можливість кількісного визначення величини корисності.
- Б. Не вимагає вимірювання величини корисності.
- В. Не враховує суб'єктивної оцінки споживачем корисності благ.
- Г. Не враховує бюджетних обмежень споживача.

2. Бюджетна лінія – це лінія:

- А. Фактичних витрат конкретного споживача на набори двох товарів.
- Б. Що поєднує набори двох товарів, які мають однакову корисність.
- В. Що поєднує набори двох товарів, які доступні споживачу за даного рівня доходу і цін.
- Г. Що поєднує набори двох товарів, яким споживач надає перевагу.

3. Кривим байдужості не притаманна така риса:

- А. Мають від'ємний кут нахилу.

Б. Не перетинаються.

В. Криві байдужості, що розташовані далі від початку координат, характеризують набори товарів, що мають вищий рівень загальної корисності.

Г. Уздовж кривої байдужості гранична норма заміщення збільшується.

4. Споживчий вибір є оптимальним, якщо споживач:

А. В межах бюджетного обмеження обирає такий набір товарів, для якого відношення граничних корисностей благ дорівнює відношенню їхніх цін.

Б. Задовольняє всі свої потреби.

В. Максимізує граничну корисність в межах свого бюджетного обмеження.

Г. Купує товари в межах свого бюджету за найнижчими цінами.

5. Виберіть з наведених нижче формулу, що відповідає умові рівноваги споживача в точці дотику бюджетної лінії і кривої байдужості:

А. $MU_X : MU_Y = P_X : P_Y$.

Б. $MU_X : MU_Y = P_Y : P_X$.

В. $MU_X = MU_Y$.

Г. $P_Y \cdot Q_Y = P_X \cdot Q_X$.

6. Визначте граничну корисність другого кілограма груш за наступними умовами: максимізуючи корисність споживач купує 3 кг яблук і 2 кг груш, ціни яблук – 2 грн./кг, груш – 4 грн./кг, а граничну корисність третього кілограму яблук він оцінює у 12 ютілів.

А. 6 ютілів.

Б. 12 ютілів.

В. 24 ютілів.

Г. 36 ютілів.

7. Криві Енгеля характеризують залежність:

А. Обсягу споживання товару від доходу споживача.

Б. Обсягу споживання товару від його ціни.

В. Корисності блага від обсягу його споживання.

Г. Витрат споживача від ціни товару.

8. Крива «ціна-споживання» сполучає всі точки рівноваги споживача, пов'язані зі зміною:

А. Ціни одного з товарів, на її основі будується крива індивідуального попиту.

Б. Доходу, на її основі будуються криві Енгеля.

В. Цін обох товарів, на її основі будується крива індивідуального попиту.

Г. Доходу, на її основі будується крива ринкового попиту.

9. Ефект заміщення полягає у:

А. Зміні обсягу попиту внаслідок зміни відносних цін товарів за незмінного реального доходу споживача.

Б. Зміні обсягу попиту внаслідок зміни реального доходу за незмінних відносних цін товарів.

В. Здатності одного товару задовольняти ті ж потреби, що й інший товар.

Г. Заміщенні одного товару іншим, більш якісним.

10. Укажіть ціну хліба, якщо за оптимального вибору споживач оцінює останній буханець в 8 ютілів, останній кілограм м'яса – у 64 ютілів, а ціна м'яса дорівнює 32 грн./кг:

- А. 2 грн. Б. 3 грн. В. 4 грн. Г. 8 грн.

Задачі:

1. Допоможіть родині раціонально розподілити дохід в обсязі 100 грн. на придбання двох товарів за умови, що ціна товару X становить 5 грн., а товару Y – 10 грн. Дані щодо граничної корисності товарів наведено в таблиці:

Кількість товарів, шт.	1	2	3	4	5	6	7	8
Гранична корисність товару X , ютілів	15	14	13	12	11	10	9	8
Гранична корисність товару Y , ютілів	32	30	28	26	24	22	20	18

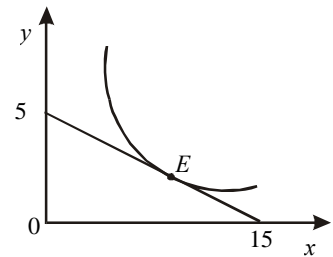
2. Графічне зображення вибору споживача наведено на рисунку. Рівновага споживача досягається в точці E .

Виконайте такі завдання:

1) знайдіть величину доходу споживача, якщо відомо, що ціна товару X становить 20 грн.;

2) зазначте, якою в такому випадку має бути ціна на товар Y ;

3) запишіть рівняння зображеної бюджетної лінії.

3. Припустимо, що перед вами проблема вибору: придбання певної кількості ручок та зошитів. Дані таблиці характеризують вашу криву байдужості:

Комбінації	Кількість ручок	Кількість зошитів
A	8	3
B	6	4
C	4	6
D	2	10

Батьки виділили вам на цю покупку 96 грн. Ціна ручки 12 грн., а зошита – 8 грн. Скільки ручок та зошитів ви купите? Проілюструйте графічно точку оптимального вибору споживача.

4. Розрахуйте максимальну корисність, яку отримає покупець від споживання піци та соку, якщо функція загальної корисності задається рівнянням $TU = \sqrt{X \cdot Y}$, де X – кількість порцій піци, Y – кількість стаканів соку. Відомо, що ціна порції піци 20 грн., ціна стакану соку 5 грн., а дохід споживача становить 60 грн. Визначте оптимальні обсяги споживання піци та соку.

5. Раціональний споживач щотижня купує яблука й ківі. У таблиці зазначено дані щодо оцінки корисності, яку він отримує від споживання різної кількості яблук (X) і ківі (Y). Ціна яблук – 4 грн./кг, а ківі – 6 грн./кг. На придбання цих товарів споживач витрачає 34 грн. Якою є оптимальна комбінація споживання яблук і ківі? Яку загальну корисність одержує споживач у точці оптимуму?

Кількість товару	Загальна корисність, ютілів	
	Яблука	Ківі
1	52	84
2	100	156
3	144	216
4	184	252
5	220	282
6	252	306
7	280	318

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 74–127
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 74–108
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 164–202
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 76–104
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 95–128
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 80–131

ТЕМА 5. Попит, пропозиція, їх взаємодія

План лекції:

1. Аналіз попиту.
2. Аналіз пропозиції.
3. Ринкова рівновага. Формування рівноважної ціни та її роль.
4. Еластичність попиту та її види.

5. Еластичність пропозиції.
6. Часові періоди і пристосування ринку.
7. Практичне застосування теорії еластичності.

План семінарського заняття:

1. Попит, пропозиція: суть і засоби відображення. Нецінові фактори зміни попиту і пропозиції.
2. Моделі ринкової рівноваги. Вплив податків на ринкову рівновагу.
3. Види еластичності попиту. Визначення та кількісні параметри їх коефіцієнтів.
4. Практичне застосування теорії еластичності.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Застосування теорії попиту і пропозиції в аналізі державного втручання в ринкове ціноутворення.
2. Фактори цінової еластичності попиту.
3. Взаємозв'язок між ціною і загальним доходом (виручкою) за різної еластичності попиту.
4. Еластичність попиту за доходом для різних груп товарів.
5. Використання концепції перехресної еластичності попиту для обґрунтування цінової політики виробників взаємопов'язаних товарів.

Основні поняття:

Попит. Пропозиція. Закон попиту. Закон пропозиції. Величина попиту. Величина пропозиції. Нецінові фактори попиту. Нецінові фактори пропозиції. Індивідуальний і ринковий попит. Індивідуальна та ринкова пропозиція. Крива попиту. Крива пропозиції. Функція попиту. Функція пропозиції. Точка рівноваги. Рівноважна ціна. Рівноважний обсяг. Дефіцит. Надлишок товару. Еластичність. Точкова та дугова еластичність. Еластичний та нееластичний, абсолютно еластичний та абсолютно нееластичний, одинично еластичний попит. Фактори цінової еластичності попиту. Еластична та нееластична, абсолютно еластична та абсолютно нееластична, одинично еластична пропозиція. Еластичність попиту за ціною, за доходом, перехресна еластичність. Оцінка еластичності попиту за обсягом загальної виручки від реалізації. Практичне застосування концепції еластичності попиту. Еластичність пропозиції за ціною. Короткостроковий період. Довгостроковий період.

Тести:

1. Оберіть правильне формулювання закону попиту:

- A. Зі зростанням ціни певного товару попит на нього збільшується.
- Б. Зі зменшенням ціни певного товару обсяг попиту на нього збільшується.
- В. Зі зменшенням ціни даного товару попит на нього зменшується.
- Г. Зі зростанням ціни даного товару обсяг попиту на нього зростає.

2. *Визначте сутність ефекту доходу:*

А. Вища ціна, пов'язані з нею витрати та більший прибуток дозволяють удосконалювати виробництво та збільшувати обсяги виробництва і продажу.

Б. За вищої ціни створюється можливість відшкодувати вищі витрати, отже, стає можливим залучення й гірших ресурсів, що сприяє розширенню виробництва.

В. Нижча ціна на певний товар фактично збільшує купівельну спроможність покупця, який, почувавши себе багатшим, прагне придбати його у більшій кількості.

Г. У разі зменшення ціни на певний товар споживач відмовляється від інших, дорожчих товарів, завдяки чому дешевший товар продається у більшій кількості.

3. *Визначте, під впливом якого чинника крива попиту зміщується праворуч:*

А. Зменшення доходів споживачів.

Б. Збільшення ціни на товар-субститут (взаємозамінний товар).

В. Збільшення ціни на комплементарний (доповнюючий) товар.

Г. Зменшення ціни на сировину та матеріали, за допомогою яких виробляють даний товар.

4. *Зазначте, дія якого із чинників змістить криву ринкової пропозиції ліворуч:*

А. Здешевлення сировини для виробництва товару.

Б. Значне зростання доходів покупців товару.

В. Зменшення оподаткування прибутку виробників.

Г. Зменшення кількості виробників даного товару.

5. *Визначте, якою буде ситуація на ринку лікарських засобів, якщо держава встановить ціну, нижчу за рівноважну:*

А. Обсяг продажу зросте.

Б. Виникне надлишок товару.

В. Обсяг продажу зменшиться.

Г. Обсяг продажу не зміниться.

6. *Укажіть, у результаті дії якого чинника зростуть і рівноважна ціна, і рівноважний обсяг товару:*

А. Зростання ціни на товар-замінник.

Б. Зростання акцизного податку на товар.

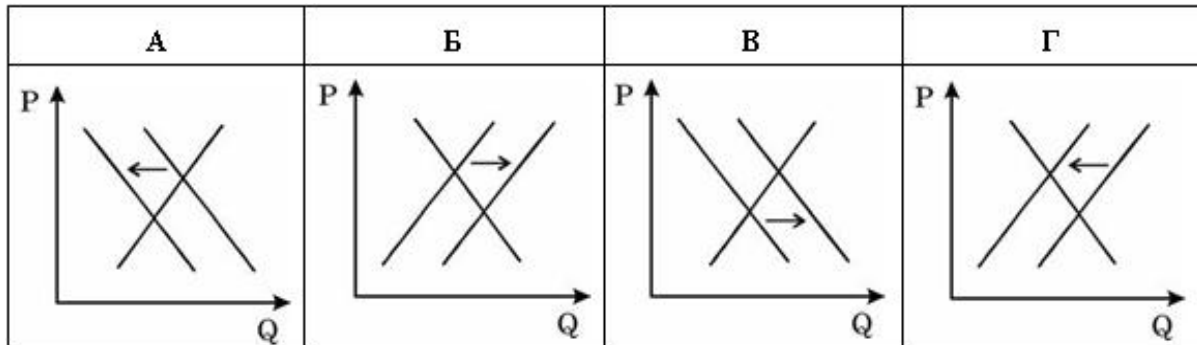
В. Зростання ціни на доповнюючий товар.

Г. Удосконалення технологій виробництва даного товару.

7. Ринок певного товару характеризується такими функціями попиту і пропозиції: $Q_d = 100 - 2P$, $Q_s = -50 + 8P$. Визначте рівноважний обсяг продажу товару:

- А. 15. Б. 30. В. 70. Г. 80.

8. Визначте, на якому з графіків ринкової рівноваги правильно відображено зміни, що відбулися на ринку яблук за умови підвищення ціни на груші.

9. Ринок певного товару характеризується такими функціями попиту та пропозиції: $Q_d = 140 - 5P$, $Q_s = -20 + 3P$. Фіксована ціна встановлена урядом на рівні $P = 25$ грн. У результаті обсяг продажу товару становитиме:

- А. 15. Б. 20. В. 40. Г. 55.

10. Визначте, який з товарів має найбільш еластичний попит за ціною в короткостроковому періоді:

- А. Зубна паста.
 Б. Квитки на маршрутні таксі.
 В. Автомобіль.
 Г. Хліб.

11. На скільки відсотків зміниться обсяг продажу товару при зниженні його ціни на 15%, якщо коефіцієнт еластичності попиту дорівнює - 3:

- А. Зменшиться на 5%.
 Б. Зросте на 5%.
 В. Зросте на 45%.
 Г. Зменшиться на 45%.

12. Визначте цінову еластичність попиту та як зміниться виручка продавців, якщо попит на товар описується функцією $Q_D = 50 - 5P$, а ціна зменшується з 8 до 7 грн.:

- А. Попит нееластичний; виручка зросла на 25 гривень.
 Б. Попит еластичний; виручка зросла на 31%.
 В. Попит еластичний; виручка зменшилася до 80 гривень.
 Г. Попит нееластичний; виручка зросла до 105 гривень.

Задачі:

1. Функція попиту на товар описується рівнянням: $Q_D = 60 - 2P$, функція пропозиції: $Q_S = -6 + 20P$, де Q_D – обсяг попиту, млн шт.; Q_S – обсяг пропозиції, млн шт.

1) Визначте рівноважну ціну і рівноважний обсяг продажу.

2) Якщо ціна даного товару становитиме 2 грош. од., то що утвориться на ринку: надлишок чи дефіцит товару? У якому розмірі? Розв'язання задачі проілюструйте графічно.

2. Функція попиту на товар має вигляд: $Q_d = 7 - P$, функція пропозиції: $Q_s = 2P - 5$. Визначте:

1) рівноважну ціну й рівноважну кількість товару;

2) якою буде рівноважна ціна і кількість товару при встановленні акцизного податку в розмірі 1,5 грн. на одиницю товару. Як розподілиться цей податок між споживачами і виробниками?

Розв'язання проілюструйте графічно.

3. Розрахуйте точковий коефіцієнт цінової еластичності попиту при зміні ціни з 8 грн. до 10 грн. за одиницю, якщо функція попиту має вигляд $Q_D = 60 - 4P$. Зробіть висновок про еластичність попиту на цей товар.

4. Друкарня видрукувала і реалізувала 50 тис. шт. підручників «Економіка» за ціною 20 грн. за один примірник. Після підвищення відпускну ціни до 25 грн. за книжку друкарня змогла випустити і продати лише 45 тис. шт. Якою є еластичність попиту за ціною? Як змінився виторг від реалізації продукції після підвищення ціни?

5. Квиток у кіно коштує 4 грн., при цьому кінотеатр відвідують 200 осіб на день. Кінотеатр розрахований на 325 глядачів. Директор кінотеатру вважає, що попит на квитки високо еластичний ($E_D = -5$) і вирішує знизити ціну квитка до 3,5 грн.

1) Визначте, чи є правильним його рішення. Чи дозволить зниження ціни квитків заповнити 125 глядацьких місць?

2) Як внаслідок зниження ціни квитків зміниться дохід кінотеатру?

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 26–66
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 24–62
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 55–150

4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 30–75
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 24–80
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 19–59

**ТЕМИ 6-7. Мікроекономічна модель підприємства.
Варіації факторів виробництва та оптимум виробника**

План лекції:

1. Мікроекономічна модель підприємства.
2. Технологія виробництва та виробнича функція.
3. Виробнича функція з одним змінним фактором.
4. Двофакторна виробнича функція. Ізокванта. Заміна факторів виробництва. Гранична норма технологічного заміщення.
4. Ізокоста. Мінімізація довгострокових загальних витрат. Траєкторія розвитку фірми.

План семінарського заняття:

1. Мікроекономічна модель підприємства.
2. Технологія виробництва та виробнича функція.
3. Динаміка виробничої функції у короткостроковому періоді. Закон спадної продуктивності факторів виробництва.
4. Виробництво у довгостроковому періоді. Ізокванта та ізокоста. Визначення оптимальної комбінації праці та капіталу.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Види підприємств в Україні (за формами власності, розмірами тощо).
2. Мікроекономічна модель підприємства та мотивація його поведінки на ринку.
3. Виробництво. Властивості виробничої функції та її параметри.
4. Застосування закону спадної продуктивності факторів виробництва. Шляхи підвищення технологічної ефективності діяльності вітчизняних підприємств.
5. Визначення мінімізації витрат за заданого випуску та максимізації випуску за даних витрат.
6. Побудова графічних моделей ефекту від масштабу однорідних виробничих функцій.

Основні поняття:

Підприємство. Мета діяльності підприємства. Виробництво. Короткостроковий період з точки зору фірми і галузі. Довгостроковий період з точки зору фірми і галузі. Фактори виробництва. Абсолютна необхідність, монотонність, взаємозамінність факторів виробництва. Технологія виробництва. Технологічна та економічна ефективність виробництва. Виробнича функція. Короткострокова виробнича функція. Загальний, середній та граничний продукт. Криві загального, середнього та граничного продукту. Закон спадної віддачі факторів виробництва. Стадії виробництва. Ізокванта. Карти ізоквант. Властивості ізокванти. Гранична норма технічного заміщення. Закон зниження граничної норми технологічного заміщення. Виробнича функція Кобба-Дугласа. Виробнича функція Леонтьєва. Ефект масштабу виробництва: постійний, спадний, зростаючий. Ізокоста. Карта ізокост. Мінімізація витрат на заданий обсяг випуску. Досягнення максимального рівня виробництва за умови фіксованих цін та витрат. Траєкторія розвитку фірми.

Тести:

1. Мікроекономіка розглядає процес виробництва як процес:

- А. Створення благ, які відповідають потребам споживачів.
- Б. Перетворення потоку вхідних ресурсів у вихідний потік товарів і послуг.
- В. Створення вартості.
- Г. Створення нової вартості.

2. Виберіть правильне визначення виробничої функції:

- А. Співвідношення між використаними капітальними та трудовими ресурсами в процесі виробництва.
- Б. Залежність між обсягом випуску продукції у фізичному виразі і кількістю витрачених факторів виробництва.
- В. Зв'язок між обсягом випуску продукції та грошовими витратами на виробничі ресурси.
- Г. Залежність між кількістю ресурсів, що можуть бути задіяні у виробництві і цінами цих ресурсів.

3. Економічно ефективним є спосіб виробництва, який:

- А. Мінімізує альтернативну вартість всіх видів витрат в процесі виробництва заданого обсягу продукції.
- Б. Дозволяє максимізувати економічний прибуток.
- В. Приваблює нові фірми до входження в галузь.
- Г. Дозволяє досягти найвищої продуктивності праці.

4. Ізокванта ілюструє:

- А. Усі комбінації праці і капіталу, які забезпечують різні обсяги виробництва.
- Б. Усі комбінації праці і капіталу, які забезпечують однаковий обсяг випуску.

В. Усі можливі обсяги випуску, які забезпечуються однаковою комбінацією ресурсів.

Г. Певний обсяг випуску продукції, який забезпечується однаковою кількістю праці.

5. Визначте характеристику короткострокової виробничої функції:

А. Загальний продукт змінного фактора досягає максимуму, коли середній продукт скорочується, а граничний спадає до нуля.

Б. Загальний продукт змінного фактора зменшується, коли зменшуються і середній, і граничний продукти.

В. Загальний продукт змінного фактора зростає, коли граничний продукт зростає, а середній спадає.

Г. Загальний продукт змінного фактора зменшується, коли середній продукт зростає, а граничний спадає.

6. Якщо $AP_L > MP_L$, то зростання чисельності праці супроводжується:

А. Зменшенням продуктивності праці і граничного продукту праці.

Б. Зростанням продуктивності праці і граничного продукту праці.

В. Зменшенням продуктивності праці і зростанням граничного продукту праці.

Г. Зростанням продуктивності праці і зменшенням граничного продукту праці.

7. Укажіть, що називається граничною нормою технологічного заміщення праці капіталом:

А. Співвідношення зміни капіталу внаслідок зміни праці на одну одиницю.

Б. Співвідношення зміни праці внаслідок зміни капіталу на одну одиницю.

В. Співвідношення кількості задіяних одиниць капіталу і праці у виробництві.

Г. Співвідношення витрат на трудові ресурси та витрат на капітальні ресурси.

8. Відповідно до закону спадної продуктивності факторів виробництва, зі збільшенням кількості найнятих робітників:

А. Гранична продуктивність робітників спочатку зменшуватиметься, а потім зростатиме.

Б. Продуктивність кожного наступного робітника зменшуватиметься, починаючи з другого.

В. Гранична продуктивність робітників зростатиме до певної межі, після чого починає зменшуватися.

Г. Гранична продуктивність працівників зменшуватиметься, якщо наймаються особи з нижчою кваліфікацією.

9. Визначте, як змінилася продуктивність праці за умови, що обсяг виробництва товарів зріс з 5000 до 6000 т, а чисельність робітників збільшилася з 100 до 120 осіб:

- А. Зросла на 50 т/особу.
- Б. Зменшилася на 50%.
- В. Зросла на 50%.
- Г. Не змінилася.

10. Визначте, як змінилася продуктивність праці за умови, що обсяг виробництва товарів зріс з 10 000 до 11970 т, ціни зросли на 10%, а чисельність робітників збільшилася на 5%:

- А. Зросла на 4%.
- Б. Зросла на 14%.
- В. Зросла на 15%.
- Г. Зросла на 26%.

Задачі:

1. На фірмі виробляють 100 000 одиниць товару при чисельності робітників 1000 осіб. Установлення сучасного автоматизованого устаткування дасть можливість збільшити виробництво товару на 20 000 одиниць, одночасно зменшивши чисельність персоналу на 20%. Як зміниться продуктивність праці?

2. Заповніть пропуски у таблиці. Визначте оптимальний обсяг виробництва. Розрахунки зробіть аналітично та графічно.

Обсяг	ТР	МР	АР
1	11		
2		5	
3	20		
4			5,75
5			5

3. Проаналізуйте дані таблиці, зробіть розрахунки і визначте, при найманні якого працівника граничний продукт праці починає зменшуватися:

Чисельність працівників	Загальний обсяг випущеної продукції, штук
1	60
2	140
3	280
4	370
5	440
6	490

4. Визначте, яку кількість працівників має найняти підприємство для виробництва 4096 одиниць продукції, якщо в наявності є 4 верстати, а виробнича функція має вигляд $Q = 4 K^2 L^2$.

5. У виробництві продукції фірма застосовує два види ресурсів – працю та капітал. Ціна одиниці праці – 8 грн./год., ціна одиниці капіталу – 12 грн./год. За певного рівня випуску граничний продукт праці становить 40 одиниць, граничний продукт капіталу – 60 одиниць. Визначте:

- 1) чи мінімізує фірма свої загальні виробничі витрати?
- 2) чи потрібно їй змінити співвідношення ресурсів?

6. Виробнича функція фірми яка прагне виробляти 5 одиниць продукції за годину робочого часу за допомогою праці та капіталу, має вигляд $Q = 2,5L^{2/3} \cdot K^{1/3}$. Ціна одиниці капіталу становить 2 грн. за годину і вдвічі перевищує годинну ставку заробітної плати. Виконайте такі завдання:

- 1) Визначте комбінацію ресурсів яка забезпечить фірмі мінімізацію витрат на заданий обсяг випуску.
- 2) Побудуйте ізокванту та ізокосту і визначте графічно точку рівноваги фірми.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 128–155, 179-196
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 109–133, 159-173
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 203–229
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 105–126
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 130–177
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 132–178

ТЕМА 8. Витрати виробництва

План лекції:

1. Витрати виробництва та прибуток: економічна сутність, класифікація та показники.
2. Витрати у короткостроковому періоді.
3. Витрати у довгостроковому періоді. Ефект масштабу.

План семінарського заняття:

1. Класифікація виробничих витрат та прибутку.
2. Витрати у короткостроковому періоді: постійні, змінні та загальні витрати. Сутність, показники та графічна модель.
3. Витрати у короткостроковому періоді: середні змінні, середні загальні та граничні витрати. Сутність, показники та графічна модель.
4. Витрати у довгостроковому періоді. Ефект масштабу.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Визначення бухгалтерського та економічного прибутків.
2. Значення показників середніх та граничних витрат у обґрунтуванні управлінських рішень щодо розширення та зменшення виробництва.
3. Побудова кривої довгострокових середніх витрат підприємства.
4. Шляхи запобігання дії спадного ефекту від масштабу виробництва на великих підприємствах.
5. Визначення мінімізації витрат за заданого випуску та максимізації випуску за даних витрат.

Основні поняття:

Економічні витрати. Явні (зовнішні) витрати. Неявні (внутрішні) витрати. Безповоротні витрати. Нормальний прибуток. Бухгалтерський прибуток. Економічний прибуток. Постійні та змінні витрати. Середні витрати: загальні, змінні, постійні. Граничні витрати. Довгострокові середні та граничні витрати. Короткострокові та довгострокові та криві витрат.

Тести:

1. *Визначте, які з витрат швейної майстерні належать до постійних:*
 - А. Плата за електричну енергію.
 - Б. Витрати на придбання тканини та ниток.
 - В. Орендна плата за приміщення, у яких розміщена майстерня.
 - Г. Відрядна заробітна плата майстринь, які виготовляють швейні вироби.
2. *Укажіть змінні витрати підприємства:*
 - А. Витрати на сировину та матеріали.
 - Б. Витрати на зарплату адміністративного персоналу.
 - В. Витрати на оренду приміщення та обладнання.
 - Г. Витрати на погашення процентів за кредит.
3. *Укажіть, у чому полягає важливість показника «середні загальні витрати» для підприємця:*
 - А. Він є орієнтиром для визначення ціни товару.
 - Б. Він необхідний для визначення продуктивності праці.
 - В. Він враховується в умові максимізації прибутку підприємства.
 - Г. Він дає можливість розрахувати виторг від реалізації продукції, якщо середні загальні витрати помножити на обсяг проданої продукції.

4. Укажіть витрати підприємця, які належать до неявних витрат:

А. Податкові відрахування до державного бюджету та штрафи.

Б. Витрати на сировину та матеріали, необхідні для виробництва, придбані на «чорному» ринку.

В. Не отриманий підприємцем додатковий прибуток у зв'язку із загостренням економічної кризи.

Г. Не отримана підприємцем заробітна плата в іншому, найкращому з варіантів використання власної праці у зв'язку із започаткуванням власного бізнесу.

5. Зв'язок між граничними витратами та середніми загальними витратами такий, що:

А. Якщо $АТС > МС$, то $МС$ зростають.

Б. Якщо $МС$ зменшуються, то $АТС$ можуть як зменшуватись, так і зростати.

В. Якщо $МС < АТС$, то $АТС$ повинні зменшуватися.

Г. Зміна жодного з цих показників не впливає на динаміку іншого показника.

6. Обчисліть загальні витрати виробництва двох одиниць продукції, якщо постійні витрати дорівнюють 8 грн., а середні змінні витрати при виробництві однієї одиниці продукції становили 3 грн., а при виробництві двох одиниць – 4 грн.:

А. 6 грн.

Б. 8 грн.

В. 11 грн.

Г. 16 грн.

7. Обчисліть граничні витрати фірми на виробництво 210-ї одиниці продукції, якщо відомо, що загальні витрати фірми на виробництво 200 одиниць продукції дорівнюють 100 000 грн., а на виробництво 210 одиниць продукції – 104 000 грн.

А. 400 грн.

Б. 495 грн.

В. 500 грн.

Г. 4000 грн.

8. Розрахуйте собівартість виробництва одиниці продукції, якщо відомо, що при виготовленні 1000 одиниць продукції постійні витрати становлять 400 000 грн., а середні змінні витрати 600 грн./од.:

А. 500 грн.

Б. 1000 грн.

В. 400 600 грн.

Г. 1 000 000 грн.

9. Зі збільшенням обсягу випущеної продукції граничні витрати спочатку:

А. Зменшуються, а потім зростають. Б. Зростають, а потім зменшуються.

В. Є сталими, потім зменшуються. Г. Зменшуються, а потім є сталими.

10. Ефект масштабу супроводжується:

А. Зниженням середніх витрат у випадку економії на масштабі.

Б. Підвищенням середніх витрат у випадку втрат на масштабі.

В. Незмінним рівнем витрат на одиницю продукції у випадку постійної

віддачі від масштабу. Г. Усі відповіді правильні.

Задачі:

1. Обчисліть суму постійних витрат фірми, якщо відомі наступні дані:

- придбання сировини – 254 000 грн.;
- зарплата робітників – 60 000 грн.;
- оренда складського приміщення – 8 000 грн.;
- плата за кредит – 5 000 грн.

2. Розрахуйте постійні (FC), змінні (VC), середні загальні (ATC), середні змінні (AVC), середні постійні (AFC) та граничні (MC) витрати, якщо загальні витрати задані в таблиці. Заповніть таблицю:

Q, шт.	ТС, грн.	FC, грн.	VC, грн.	ATC, грн.	AFC, грн.	AVC, грн.	MC, грн.
0	8						
1	13						
2	20						
3	29						

3. Обчисліть граничні витрати виробництва третьої одиниці продукції, якщо середні змінні витрати виробництва (AVC) двох одиниць продукції дорівнюють 5,5 грн., середні постійні витрати виробництва трьох одиниць продукції (AFC) дорівнюють 1 грн., а змінні витрати (VC) при виробництві трьох одиниць продукції дорівнюють 30 грн.

4. Ви плануєте відкрити підприємство з виробництва меблів. При цьому придбання обладнання обійдеться у 500 000 грн., строк експлуатації якого – 10 років. За альтернативного використання, дохід з використовуваного обладнання становив би 60 000 грн./рік. Витрати на заробітну платню працівникам становитимуть 40 000 грн./міс., орендна плата – 100 000 грн./рік, а на закупівлю матеріалів та електроенергії необхідно 50 000 грн./рік. За прогнозом, виторг від реалізації продукції становитиме 1 000 000 грн./рік. На подібному підприємстві вам пропонували працювати менеджером з оплатою 10 000 грн./міс. Визначте можливий бухгалтерський та економічний прибуток підприємства за рік.

5. Підприємство виготовляє шоколадні фігурки. За місяць реалізовано продукції на 80 тисяч грн. Місячні витрати склалися з таких виплат:

Статті витрат	Сума, тис. грн.
Сировина	14 000
Оренда приміщення	4000
Плата за кредит на придбання обладнання	7000
Зарплата кондитерів	17 000
Рекламні оголошення	6000
Зарплата адміністративного персоналу	10 000
Оплата водопостачання, газу, електроенергії (за лічильником)	3500

Визначте:

- обсяг постійних і змінних витрат підприємства.
- обсяг чистого прибутку, якщо ставка оподаткування прибутку дорівнює 20%.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 148–155, 197-214
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 109–158, 174-186
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 677 с.	С. 230–265
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 127–149
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиків та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 178–196
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиків та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 179–205

Змістовий модуль 2.

Підприємство на ринку товарів з різним ступенем конкуренції

ТЕМА 9. Ринок досконалої конкуренції

План лекції:

1. Фірма на конкурентному ринку. Умова визначення оптимального обсягу виробництва у короткостроковому періоді.
2. Реакція фірми-конкурента на зміну ціни.
3. Короткострокова крива пропозиції фірми і галузі. Ринкова ціна і надлишок виробника.
4. Вибір фірмою-конкурентом обсягу виробництва і рівновага конкурентного ринку у довгостроковому періоді.

План семінарського заняття:

1. Ознаки досконалої конкуренції. Значення моделі досконало конкурентного ринку.
2. Умови максимізації прибутку, мінімізації збитків, беззбитковості, припинення діяльності фірми-конкурента.
3. Визначення оптимального обсягу виробництва у короткостроковому періоді за моделлю TRTC.
4. Визначення оптимального обсягу виробництва у короткостроковому періоді за моделлю MRMC.
5. Умови рівноваги на конкурентному ринку у довгостроковому періоді.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Типи ринкових структур та критерії їх порівняльної характеристики.
2. Попит і пропозиція фірми за умов досконалої конкуренції.
3. Рівновага і виграш виробника.
4. Парадокс прибутку на конкурентному ринку.
5. Ефективність системи досконалої конкуренції. Переваги і недоліки конкурентного ринку.

Основні поняття:

Досконалоконкурентний ринок. Ознаки досконалоконкурентного ринку. Загальна, середня, гранична виручка. Оптимальний обсяг випуску. Умова визначення оптимального обсягу випуску на досконалоконкурентному ринку. Умова максимізації прибутку. Умови прибутковості та збитковості конкурентної фірми. Короткострокова крива пропозиції конкурентної фірми. Умови рівноваги фірми у довгостроковому періоді. Довгострокова крива пропозиції фірми і галузі.

Тести:

1. *Укажіть, яка з ознак свідчить про наявність досконалої конкуренції в галузі:*

- А. Неможливість інших фірм «увійти» в галузь.
- Б. Присутність на ринку великої кількості фірм з диференційованою продукцією.
- В. Прийняття та контроль за виконанням закону про антимонопольне регулювання.
- Г. Присутність на ринку значної кількості невеликих фірм з однорідною продукцією.

2. *Оптимальним обсягом випуску фірми називається такий обсяг випуску, за якого фірма:*

- А. Максимізує прибуток від своєї діяльності або мінімізує збитки.
- Б. Одержує найбільший загальний дохід від реалізації продукції.
- В. Тільки відшкодовує понесені витрати на виробництво продукції.
- Г. Одержує максимальний прибуток від реалізації продукції.

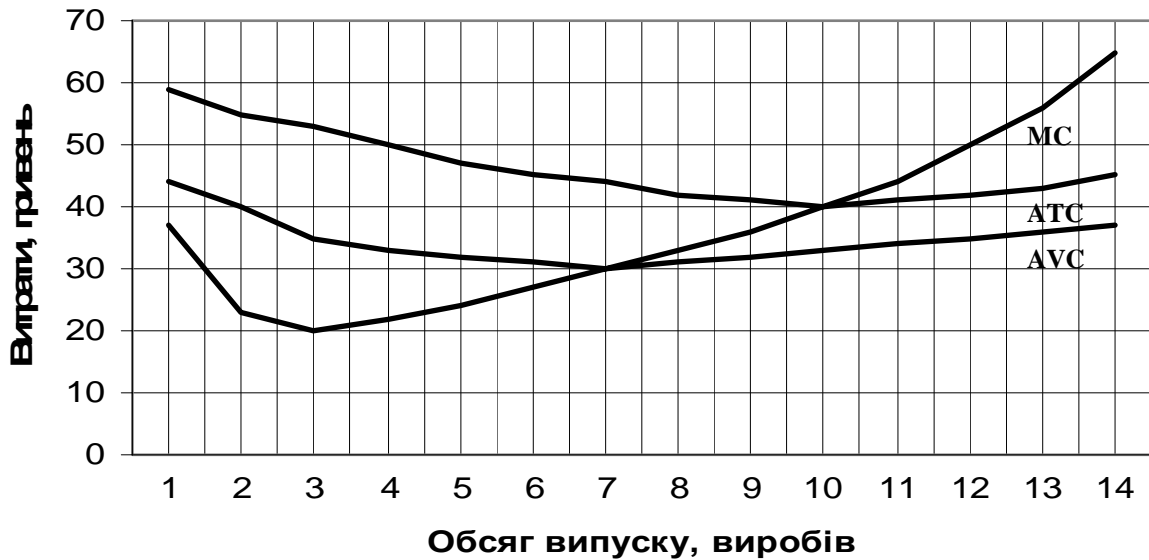
3. *У короткостроковому періоді крива пропозиції конкурентної фірми утворюється як:*

- А. Частина кривої MC , що розташована не нижче точки перетину з кривою AVC .
- Б. Висхідна частина кривої ATC , що розташована не вище точки перетину з кривою MR .
- В. Частина кривої MR , що розташована праворуч від точки перетину з кривою MC .
- Г. Частина кривої MR , що розташована не нижче точки перетину з кривою ATC .

4. Укажіть, яка рівність відповідає умові досягнення конкурентною фірмою оптимального обсягу випуску продукції:

- А. $P = ATC$. Б. $P = MC$. В. $ATC = MC$. Г. $TR = MC$.

5. Визначте на підставі наведеного графіка витрат підприємства оптимальний обсяг виробництва, якщо ціна на конкурентному ринку становить 40 грн., та оцініть, що варто зробити підприємству:

- А. 10 виробів, слід збільшити обсяг виробництва.
 Б. 10 виробів, слід зменшити обсяг виробництва.
 В. 10 виробів, слід продовжувати виробляти на цьому ж рівні.
 Г. Слід припинити виробництво продукції.

6. Виберіть умову, за якою фірмі досконалому конкуренту слід тимчасово припинити виробляти продукцію:

- А. $P \leq AVC$. Б. $P > ATC$. В. $P = ATC$. Г. $AVC < P < ATC$.

7. Визначте оптимальний обсяг виробництва та максимальний прибуток фірми, якщо дані про її діяльність наведено у таблиці, а ціна реалізації продукції дорівнює 500 грн.:

Обсяг випуску, одиниць	1	2	3	4	5	6
Загальні витрати, грн.	600	800	900	1200	1700	2400

- А. 6 штук, прибуток - 600 грн. В. 4 штуки, прибуток - 800 грн.
 Б. 5 штук; прибуток - 800 грн. Г. 3 штуки; прибуток - 800 грн.

8. Функція витрат конкурентної фірми описується рівнянням:
 $TC = Q^2 + 4Q + 16$. У довготривалому періоді ця фірма отримує нормальний прибуток при ринковій ціні рівній:

- А. 12 грн. Б. 10 грн. В. 4 грн. Г. Немає правильної відповіді.

9. Якщо ринкова ціна дорівнює мінімальним довгостроковим середнім витратам типової фірми галузі, то всі фірми галузі:

- А. Перебувають у стані довгострокової рівноваги.
- Б. Отримують лише нормальний прибуток.
- В. Виробляють з мінімальними витратами на одиницю продукції.
- Г. Усі відповіді правильні.

10. У довгостроковому періоді конкурентна фірма:

- А. Вийде з галузі, якщо $P < LMC$.
- Б. Вийде галузі, якщо $P < LAC$.
- В. Увійде в галузь, якщо $P < LAC$.
- Г. Увійде в галузь, якщо $P > LMC$.

Задачі:

1. Визначте максимальний прибуток конкурентної фірми та оптимальний обсяг виробництва продукції, якщо залежність загальних середніх витрат від обсягу випуску наведено у таблиці, постійні витрати становлять 100 грн., а ринкова ціна на продукцію фірми становить 1000 грн.:

Обсяг випуску, штук	1	2	3	4	5	6
Загальні середні витрати, грн.	600	400	500	600	680	800

2. Фірма – досконалий конкурент випускала щодня 200 одиниць продукції. Загальні витрати виробництва описуються функцією $TC = Q^2 + 10Q + 200$. Коли ринкова ціна продукції знизилася до 210 грн. фірма звернулася до економістів з наступними питаннями:

- чи буде вона мати прибуток при обсязі випуску 200 одиниць та ціні 210 грн.?
- яким має бути оптимальний обсяг виробництва фірми та максимальний прибуток за даних умов?

3. Визначте оптимальний обсяг випуску досконалого конкурента та прибуток у гривнях, якщо ціна на його продукцію склалася 16 гривень, а середні загальні витрати описуються функцією $ATC = 10/Q + 2Q$, де Q – обсяг випуску в штуках.

4. Уявіть собі, що Ви є консультантом з економічних питань. Вашими послугами користуються фірми, які працюють на конкурентному ринку. Основні показники, що характеризують діяльність цих фірм, наведено в таблиці.

Фірма	P	Q	TR	MR	TC	MC	ATC	AVC
А	2	200				2	1,5	1
В	7		700			4	5	4,5
С	5	300			1650	6		4

Ці дані є неповними, але Ваші знання дають можливість розробити певні рекомендації для кожної фірми. Заповніть порожні клітинки таблиці та подайте розрахунки відповідних показників. Обґрунтуйте рекомендації щодо оптимізації становища кожної фірми на ринку.

5. Загальні витрати конкурентної фірми, що працює у короткостроковому періоді, задаються рівнянням: $TC = 100 + 2Q + Q^2$. Визначте:

- 1) аналітичний вираз для MC , ATC і AVC фірми;
- 2) який обсяг продукції буде виробляти фірма у короткостроковому періоді, якщо ринкова ціна на її продукцію становить 40 грн., якими при цьому будуть результати діяльності фірми?
- 3) який обсяг продукції конкурентна фірма вироблятиме у довгостроковому періоді, якщо її витрати залишаться незмінними і $LAC=ATC$?
- 4) яке рішення прийме фірма, якщо рівноважна ринкова ціна довгострокового періоду встановиться на рівні 21 грн.?

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 156–178
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 134–158
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 266–310
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 150–172
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 204–225
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 206–235

ТЕМА 10. Монопольний ринок

План лекції:

1. Монополія і конкуренція.
2. Максимізація прибутку монополією. Коротко- та довгострокова рівновага монополії.
3. Соціально-економічні наслідки діяльності монополії. Природна монополія.
4. Монопольна влада. Цінова дискримінація.

План семінарського заняття:

1. Сутність та ознаки монополії. Попит на продукцію монополіста.
2. Максимізація прибутку монополією.
3. Наслідки діяльності монополії. Цінова дискримінація.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Основні види бар'єрів для вступу фірм у монопольну галузь.
2. Показники монопольної влади у антимонопольному законодавстві України.
3. Залежність між ціною еластичністю попиту та граничним доходом монополіста.
4. Довгострокова монопольна рівновага.
5. Регулювання монопольних цін та ефективність монополії.

Основні поняття:

Концентрація продавців на ринку. Індекс ринкової концентрації Херфіндала-Хіршмана. Монополія. Монопсонія. Характерні риси монополії. Причини виникнення монополії. Умова визначення оптимального обсягу випуску на монопольному ринку. Прибуток та збитки монополії. Суспільні втрати від монополізації виробництва. Природна монополія. Монопольна влада. Індекс Лернера. Цінова дискримінація.

Тести:

1. Чиста монополія має місце, коли на галузевому ринку:

- А. Діє одна фірма, яка застосовує найбільш ефективну технологію.
- Б. Існує один продавець товару (послуги), який не має замінників.
- В. Діє одна фірма, пропозиція якої є абсолютно нееластичною.
- Г. Існує один продавець, який призначає виключно високу ціну.

2. До утворення монополій не призводить:

- А. Наявність у фірми економії на масштабі.
- Б. Наявність у фірми патентів, ліцензій, авторських прав.
- В. Виробництво та збут товару, який має багато близьких замінників.
- Г. Контроль над стратегічними ресурсами, необхідними для виробництва.

3. Оптимальним обсягом випуску для фірми-монополіста є обсяг, за якого:

- А. Ціна дорівнює мінімуму середніх загальних витрат.
- Б. Граничний дохід дорівнює середнім загальним витратам.
- В. Граничний дохід дорівнює граничним витратам.
- Г. Граничний дохід дорівнює середнім змінним витратам.

4. Суспільні втрати від монопольної влади полягають у тому, що за інших рівних умов:

- А. Монополіст виробляє менший обсяг продукції, ніж виробляла б конкурентна галузь.
- Б. Монополіст встановлює вищу ціну на товар порівняно з конкурентним ринком.
- В. Монополія захоплює і перетворює на монопольний прибуток частину надлишку споживача.
- Г. Усі відповіді правильні.

5. *Фірма-монополіст:*

- А. Ніколи не зазнає збитків, оскільки має ринкову владу.
- Б. Може виробляти будь-який обсяг продукції і продавати її за будь-якою ціною.
- В. Встановлює на свою продукцію найвищу ціну з можливих.
- Г. З врахуванням кривої ринкового попиту визначає комбінацію обсягу випуску та ціни, що забезпечує максимізацію прибутку.

6. *Природна монополія відрізняється від простої монополії тим, що:*

- А. Є ринковою структурою, яка забезпечує мінімізацію витрат.
- Б. Має економію від масштабу на всіх обсягах випуску.
- В. Не породжує незворотних витрат і є вигідною для суспільства.
- Г. Усі відповіді правильні.

7. *Цінова дискримінація – це:*

- А. Підвищення ціни на товар вищої якості.
- Б. Продаж одного і того ж товару різним покупцям за різними цінами.
- В. Встановлення різних цін на різні товари, що випускає фірма.
- Г. Підвищення фірмою цін на модні або престижні товари.

8. *Прикладом цінової дискримінації третього ступеня є:*

- А. Оплата послуг телефонної компанії, яка складається з абонентської плати та додаткової плати за кожну міжміську розмову.
- Б. Призначення ціни страхового полісу в залежності від стану здоров'я клієнта.
- В. Продаж вівсяних пластівців за різними цінами на оптовому та роздрібному ринках.
- Г. Продаж залізничних квитків дітям, студентам та пенсіонерам за нижчими цінами, ніж решті пасажирів.

9. *Функції загальних витрат і попиту на продукцію монополії, що випускає 20 одиниць продукції на місяць, мають вигляд: $TC = 100 + 3Q$ та $P = 200 - Q$. Величини місячного загального виторгу та економічного прибутку монополіста становлять:*

- А. $TR = 6400$ грн., $EP = 6240$ грн.
- Б. $TR = 3800$ грн., $EP = 1800$ грн.
- В. $TR = 3600$ грн., $EP = 3440$ грн.
- Г. $TR = 3600$ грн., $EP = 400$ грн.

10. *Власник фірми-монополіста вирішив збільшити обсяги виробництва і продажу з 300 до 400 одиниць продукції. Його економіст, оцінивши приріст витрат у 20 000 грн., а функцію попиту як $Q_D = 900 - 2P$, сповістив, що:*

- А. Його рішення правильне, економічний прибуток фірми зросте.
- Б. Його рішення неправильне, економічний прибуток фірми зменшиться.
- В. Його рішення не змінить прибутку фірми.
- Г. Оскільки фірма-монополіст, будь-яке рішення власника буде правильним.

Задачі:

1. Попит на продукцію фірми – монополіста заданий рівнянням: $P=40 - Q$. Функція витрат фірми має вигляд: $TC=50+Q^2$.

Визначте:

- 1) обсяг виробництва, який дозволяє монополії максимізувати прибуток;
- 2) величину економічного прибутку монополіста.

2. Модель монополії описується наступною системою рівнянь:

$$Q_D = 5 - P, \quad TC = 0,5 + 2Q.$$

1) обсяг виробництва і ціну, що забезпечують монополісту максимізацію економічного прибутку, а також величину економічного прибутку;

2) обсяг виробництва і ціну що забезпечують монополісту максимізацію загального доходу, якою буде величина економічного прибутку у цьому випадку.

3. Модель фірми описується наступними рівняннями: $TR = 100Q - Q^2$; $MC = 10 + Q$.

Визначте обсяг виробництва і ціну продукції, якщо:

- 1) фірма функціонує як проста монополія;
- 2) фірма функціонує в умовах досконалої конкуренції;
- 3) порівняйте одержані результати і зробіть висновки щодо наслідків монополізації виробництва.

4. На ринку досконалої конкуренції діють п'ять однакових фірм. Індивідуальна пропозиція кожної фірми описується рівнянням $Q_S = P - 2$. Ринковий попит описується рівнянням $Q_D = 8 - P$.

Визначте та проілюструйте графічно величину зміни надлишку споживачів і виробників за умови, що конкурентна галузь монополізується.

5. З'ясувавши, що покупців продукції фірми можна поділити на дві групи, монополіст з метою збільшення прибутку сегментує ринок і тепер реалізує свою продукцію на двох сегментах ринку з відповідними кривими попиту:

$$P_1=10 - Q_1 \text{ та } P_2 = 20 - Q_2.$$

Граничні витрати фірми сталі і становлять $MC=2$.

Виконайте такі завдання:

1) визначте оптимальний обсяг виробництва фірми-монополіста та ціни, які дозволять йому максимізувати прибуток;

2) який вид цінової дискримінації застосований фірмою-монополістом? Чим обумовлений вибір саме цього виду?

3) проілюструйте розв'язання графічно: побудуйте криві попиту, граничного доходу та граничних витрат для обох ринкових сегментів та ринку в цілому.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 250–280
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 212–240
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 311–364
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 173–199
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиків та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 226–254
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиків та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 236–266

ТЕМА 11. Олігополія та монополістична конкуренція

План лекції:

1. Сутність та ознаки монополістичної конкуренції.
2. Моделі рівноваги монополістичного конкурента.
3. Характерні риси та особливості поведінки фірм в умовах олігополії.
4. Моделі рівноваги олігополії.
5. Моделі олігополістичного ціноутворення.

План семінарського заняття:

1. Особливості монополістичної конкуренції.
2. Короткострокова рівновага фірми на монополістично конкурентному ринку.
3. Довгострокова рівновага за умов монополістичної конкуренції. Сутність та засоби нецінової конкуренції.
4. Основні ознаки олігополії та моделі олігополістичного ціноутворення.
5. Олігополія та економічна ефективність.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Диференціація продукту та напрямки її поширення на українському споживчому ринку.
2. Підвищення якості продукції як важливий засіб нецінової конкуренції.
3. Надлишкові виробничі потужності та їх наслідки для виробника і суспільства в цілому.

4. Ефективність ринкової структури монополістичної конкуренції.
5. Дилема олігополіста.
6. Модель дуополії Курно.
7. Цінові війни та їх наслідки для споживачів і виробників.
8. Застосування моделей олігополії у ціноутворенні вітчизняних виробників.

Основні поняття:

Олігополія. Характерні риси олігополії. Причини складності аналізу олігополії. Теорія гри. Кооперована та некооперована гра. Стратегія. Стратегічна взаємодія. Домінуюча та недомінуюча стратегія. Стратегія максиміну. Моделі послідової та взаємної гри. Моделі рівноваги олігополії. Рівновага Неша. Модель Курно. Функція реакції. Модель Бертрана. Модель дуополії з диференційованою продукцією. Модель Штакельберга. Модель ламаної ривкої попиту. Моделі «дилеми олігополістів», картелю, домінуючої фірми. Модель «лідерства в цінах». Модель ціноутворення «витрати плюс».

Монополістична конкуренція. Характерні риси монополістичної конкуренції. Диференціація продукції. Модель Чемберліна. Рівновага на монополістично конкурентному ринку у короткостроковому та довгостроковому періоді. Модель «двічі ламаної кривої попиту». Цінова та нецінова конкуренція. Реклама.

Тести:

1. Олігополію відрізняють від інших ринкових структур:

- А. Значні перешкоди до вступу в галузь.
- Б. Диференційована продукція.
- В. Значне число невеликих фірм на ринку.
- Г. Однорідна продукція.

2. Аналіз олігополії порівняно з аналізом інших ринкових структур ускладнений тим, що:

А. Число фірм в галузі настільки значне, що поведінку ринку точно передбачити неможливо.

Б. Граничний дохід і граничні витрати фірм на олігополістичному ринку не впливають на визначення оптимального обсягу випуску та ціни.

В. Рішення фірм не завжди спрямовані на максимізацію економічного прибутку.

Г. Всезагальна взаємозалежність фірм і неможливість передбачити реакцію конкурентів посилюють фактор невизначеності.

3. Модель Курно характеризується тим, що:

А. Лідер першим визначає свій обсяг виробництва і ціну.

Б. Цінова конкуренція змушує обидві фірми знизити ціну до рівня граничних витрат.

В. Ціна, яку фірми приймуть, залежатиме від сумарного обсягу виробництва обох фірм.

Г. Попит на продукцію кожної з фірм залежить від її власної ціни і ціни конкурента.

4. Функція реакції у моделі Курно визначає:

А. Обсяг випуску одного дуополіста за кожного заданого обсягу виробництва іншого.

Б. Ціну продукції одного дуополіста за кожного заданого рівня ціни, встановленої іншим.

В. Обсяг випуску одного дуополіста за кожного заданого рівня ціни, встановленої іншим.

Г. Ціну продукції одного дуополіста за кожного заданого обсягу виробництва іншого.

5. Модель Штакельберга:

А. Є модифікацією моделі дуополії Курно.

Б. Є моделлю лідерства за обсягами.

В. Передбачає, що фірма-лідер обирає обсяг випуску, який максимізує її власний прибуток, й ігнорує свою функцію реакції.

Г. Є моделлю лідерства за ціною.

6. У моделі «дилеми олігополістів» домінуючою стратегією для фірми 1 за наступного розподілу прибутку між фірмами буде:

		Фірма 1	
		P=50	P=35
Фірма 2	P=50	500 / 500	100 / 700
	P=35	700 / 100	300 / 300

А. Призначення ціни 50 грн.

Б. Призначення ціни 35 грн.

В. Призначення ціни 35 грн., якщо фірма 2 призначить ціну 50 грн.

Г. Отримання максимального прибутку за ціною 35 грн.

7. Основною характеристикою монополістично конкурентного ринку є:

А. Відсутність вільного вступу в галузь і виходу з неї.

Б. Незначне число фірм.

В. Диференційована продукція.

Г. Відсутність контролю над цінами.

8. Фірми на ринку монополістичної конкуренції мають обмежений контроль над цінами через:

А. Наявність значного числа фірм-конкурентів.

Б. Відносно вільний вступ фірм в галузь і вихід з неї.

В. Відносно малу ринкову частку окремої фірми.

Г. Усі відповіді правильні.

9. До ринків монополістичної конкуренції слід віднести ринок:

А. Шампунів. Б. Нафти. В. Соняшника. Г. Електроенергії.

10. Попит на продукцію монополістичного конкурента є:

А. Менш еластичним, ніж для монополіста й нееластичним, як для конкурентної фірми.

Б. Більш еластичним, ніж для монополіста, але не абсолютно еластичним, як для конкурентної фірми.

В. Нееластичним як у монополіста, але абсолютно еластичним, як у конкурентної фірми.

Г. Еластичним як у монополіста, але більш еластичним, як для конкурентної фірми.

Задачі:

1. В моделі дуополії Курно функція попиту $P=500-Q$, $MC=50$. Визначте:

- 1) рівноважні обсяги випуску і ціну;
- 2) економічний прибуток, який отримає кожна з фірм;
- 3) зобразіть графічно криві реакції дуополістів.

2. Крива ринкового попиту для фірми-лідера і фірми-аутсайдера в моделі Штакельберга визначається рівнянням: $P=50-Q$. Граничні витрати обох фірм є сталими: $MC=5$. Визначте:

- 1) криві реакції фірм; проілюструйте їх графічно;
- 2) оптимальні обсяги випуску фірм;
- 3) сукупний обсяг виробництва галузі та ціну продукції;
- 4) величину економічного прибутку, який отримає кожна з фірм.

3. На ринку функціонують три фірми, які вирішили об'єднатись у картель. Функція попиту на продукцію галузі: $Q_D = 20 - P$. Функція пропозиції першої фірми задана рівнянням $Q_{S1} = -8 + P$, другої фірми – $Q_{S2} = -12 + 1,5P$, третьої фірми – $Q_{S3} = -24 + 3P$. Визначте:

- 1) оптимальний обсяг випуску картелю та ціну, яка буде встановлена на продукцію;
- 2) обсяги випуску кожного учасника картелю, якщо виробничі квоти, визначені для кожної з фірм, становлять відповідно 2 : 5 : 4;
- 3) на основі одержаної інформації поясніть, чому звичайно в учасників картелю виникає спокуса порушити картельну угоду і ці угоди є нестійкими.

4. Фірма займається виробництвом спортивних костюмів і діє на ринку монополістичної конкуренції. Граничний виторг фірми описується рівнянням: $MR = 20 - Q$, граничні витрати: $MC = 3Q - 10$. Визначте величину надлишкових виробничих потужностей фірми в одиницях річного випуску, якщо мінімальні довгострокові середні витрати становлять 11 грн.

5. Функція загальних витрат монополістичного конкурента має вигляд: $TC=200+30Q$, функція попиту на продукцію фірми описується рівнянням: $P=60 - 0,2Q$. Визначте оптимальний обсяг випуску і ціну, які дозволяють максимізувати прибуток фірми.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 281–321
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 241–269
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 365–447
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 200–248
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиків та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 255–302
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиків та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 267–337

Змістовий модуль 3.

Особливості функціонування ринків факторів виробництва.

Мікроекономіка суспільного сектору

ТЕМА 12. Ринок факторів виробництва

План лекції:

1. Особливості формування попиту на фактори виробництва.
2. Пропозиція та рівновага на ринку праці.
3. Пропозиція та рівновага на ринках капіталу і землі.

План семінарського заняття:

1. Особливості ринку факторів виробництва. Попит і пропозиція факторів виробництва на ринку.
2. Досконала конкуренція на ринках факторів виробництва.
3. Особливості функціонування конкурентного ринку праці.
4. Монопсонія на ринку праці.
5. Монополія на ринках факторів виробництва. Монополістичний ринок праці. Двостороння монополія на ринку праці.

6. Капітал. Необхідність інвестування та джерела інвестування. Позичковий процент. Обґрунтування інвестиційних рішень підприємств. Дисконтування.
7. Ринок землі. Ціна землі і відмінності у земельній ренті.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Похідний характер попиту на фактори виробництва. Еластичність попиту на фактори виробництва.
2. Значення показників граничного продукту фактора, граничного факторного доходу, граничних факторних витрат при формуванні попиту на фактори виробництва.
3. Рівновага на конкурентному ринку факторів виробництва.
4. Пропозиція ресурсів і економічна теорія праці: обґрунтування вибору працівника у ординалістській теорії корисності.
5. Особливості функціонування ринків факторів виробництва з недосконалою конкуренцією.
6. Роль профспілок у формуванні пропозиції праці, визначенні рівня заробітної плати та підвищенні продуктивності праці.
7. Практичне втілення принципу диференціації заробітної плати на ринку праці різних країн.
8. Дискримінація на ринку праці.
9. Аналіз основного і оборотного капіталу.
10. Основні джерела інвестицій у трансформаційній економіці України.
11. Визначення дисконтованої вартості у інвестиційному проекті та оцінка його доцільності.
12. Поняття внутрішньої норми прибутковості інвестиційного проекту. Ризик інвестиційних рішень.
13. Номінальна і реальна ставка позичкового процента. Динаміка ставки та її вплив на інвестиційні рішення підприємства.

Основні поняття:

Припущення при дослідженні ринків ресурсів. Фактори попиту на ринку ресурсів. Чиста вигода покупця ресурсів. Загальне правило максимізації вигоди для покупця ресурсів. Гранична доходність ресурсу. Цінність граничного продукту. Граничні видатки фірми на ресурс. Умова оптимального використання ресурсів. Попит фірми на ресурс. Цінова еластичність попиту на ресурс. Ринковий попит на ресурс. Умова мінімізації витрат на заданий обсяг продукції. Умова оптимального використання ресурсів. Умова оптимального співвідношення ресурсів.

Корисність робочого часу. Корисність часу дозвілля. Криві пропозиції праці: довго- та короткострокова. Ефект заміни. Ефект доходу. Гранична норма заміщення доходу дозвіллям. Попит на працю. Людський капітал. Досконало та недосконало конкурентні структури на ринку праці. Двостороння монополія.

Альтернативна вартість капіталу. Амортизація основного капіталу. Величина орендної плати. Внутрішня норма віддачі капіталу. Дисконтний множник. Довічна рента. Інвестиції. Інвестування. Коефіцієнт поточної

ліквідності. Майбутня вартість. Поточна (теперішня) вартість. Процентна ставка: номінальна і реальна. Рентна оцінка капіталу. Ринок капіталу: фізичного (реального) та фінансового. Чиста дисконтована вартість. Відновлювані та невідновлювані природні ресурси. Орендна плата за землю. Рента в будівництві. Рента в добувних галузях. Ціна землі.

Тести:

1. *Граничні витрати фірми на ресурс – це:*

А. Додаткові витрати на кожну додатково залучену у виробництво одиницю ресурсу.

Б. Додаткові витрати, пов'язані з продажем додаткової одиниці товару.

В. Різниця між загальними і середніми витратами фірми на ресурс.

Г. Сума середніх і загальних витрат фірми на ресурс.

2. *Крива попиту на ресурс є кривою граничної доходності ресурсу:*

А. Лише для фірми, що функціонує на досконало конкурентному ринку готової продукції.

Б. Лише для фірми, що функціонує на недосконало конкурентному ринку готової продукції.

В. Для будь-якої фірми, незалежно від структури ринку готової продукції, на якому вона функціонує.

Г. Ці криві не співпадають для будь-якої фірми, незалежно від структури ринку готової продукції, на якому вона функціонує.

3. *У випадку двосторонньої монополії рівноважна ставка заробітної плати скоріш за все буде дорівнювати:*

А. Рівноважній ставці, встановленій профспілкою.

Б. Рівноважній ставці, визначеній фірмою-монопсоністом.

В. Рівноважній ставці досконало конкурентного ринку праці.

Г. Ставці, що менша за рівноважну ставку монополії, але більша за рівноважну ставку монопсонії.

4. *Точці А на рисунку відповідає умова рівноваги на такому ринку:*

А. Конкурентному ринку праці.

Б. Монопольному ринку праці.

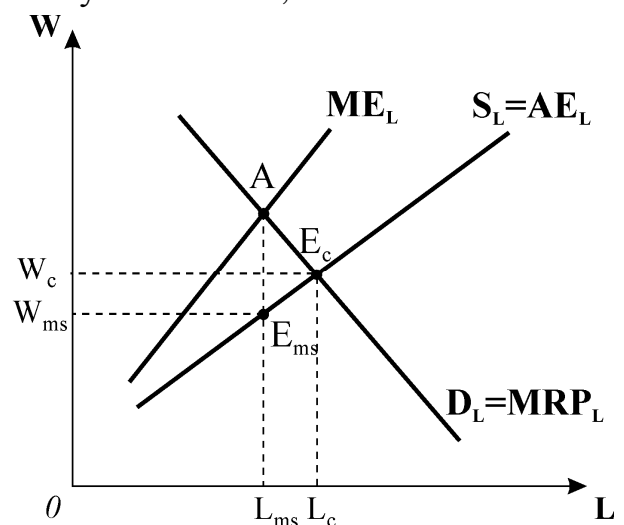
В. Монопсоністичному ринку праці.

Г. Ситуації двосторонньої монополії на ринку праці.

5. *Порівняно з конкурентним ринком фірма-монопсоніст на ринку праці за інших рівних умов буде платити:*

А. Вищу ставку заробітної плати і наймати менше робітників.

Б. Меншу ставку заробітної плати і наймати більше робітників.

- В. Меншу ставку заробітної плати і наймати менше робітників.
 Г. Меншу ставку заробітної плати і наймати ту саму кількість робітників.

6. Підприємство виготовляє олівці, які продає на досконало конкурентному ринку по \$5 за коробку. Виробнича функція задана рівнянням $Q=60L - 0,5L^2$, де Q – кількість коробок на місяць, а L – кількість працівників. Якщо місячна заробітна платня складає \$150, скільки працівників найме фірма?

- А. 10. Б. 20. В. 30. Г. 40.

7. Визначте, що є ціною на ринку капіталу:

- А. Процент за депозитом. Б. Гроші, надані в кредит.
 В. Процент за кредит на придбання споживчих товарів.
 Г. Процент за кредит на придбання засобів виробництва.

8. Бізнесмен узяв у банку кредит на суму 400 тис. грн. під 25% річних терміном на 2 роки зі щорічною сплатою процентів. Визначте, яку суму він має повернути банку:

- А. 200 тис. грн. Б. 600 тис. грн. В. 225 тис. грн. Г. 625 тис. грн.

9. Укажіть, за яку суму буде продана земельна ділянка площею 10 га, якщо її власник щорічно отримував ренту – 12 000 грн., а банківський процент дорівнює 20%:

- А. 60 000 грн. Б. 600 000 грн. В. 24 000 грн. Г. 240 000 грн.

10. За верстат, який слугуватиме три роки і буде приносити щорічно 10000 грн. доходу, а в кінці третього року буде проданий за 5000 грн., фірмі за процентної ставки 10% слід заплатити не більше:

- А. 35 000 грн. Б. 30 000 грн. В. 28 625 грн. Г. 24 900 грн.

Задачі:

1. Нехай у виробництві продукту використовуються два ресурси: праця і капітал. Граничний продукт праці – 2 одиниці, граничний продукт капіталу – 5 одиниць, ціна одиниці праці становить 1 грн., ціна одиниці капіталу – 20 грн. Продукція фірми продається на конкурентному ринку за ціною 3 грн. за одиницю. Визначте, чи є обране фірмою співвідношення ресурсів оптимальним для максимізації прибутку. Якщо ні, то поясніть, як фірма повинна його змінити.

2. Фірма працює на ринку досконалої конкуренції. Ціна на її готову продукцію становить 2 грн. за одиницю. Динаміка сукупного продукту залежно від кількості найнятих робітників представлена даними таблиці:

Кількість робітників, чол./день	1	2	3	4	5	6
Обсяг випуску продукції, од./день	20	50	70	85	95	100

1) Виконайте необхідні розрахунки і побудуйте криву попиту фірми на працю.

2) Визначте скільки робітників найме фірма, якщо ставка заробітної плати становитиме 25 грн. на день.

3. Припустимо, що граничні продуктивності праці і капіталу для деякої фірми відповідають значенням наступної таблиці:

K	MP_K	L	MP_L
1	24	1	11
2	21	2	9
3	18	3	8
4	15	4	7
5	9	5	6
6	6	6	4
7	3	7	1
8	1	8	0,5

Продукція фірми реалізується на конкурентному ринку за ціною 1 грн./од. Працю і капітал фірма також купує на конкурентному ринку за цінами $P_L = 1$ грн., $P_K = 3$ грн. Виконайте такі завдання:

1) Визначте, яким повинно бути співвідношення праці і капіталу, що забезпечує найменші витрати виробництва 80 од. продукції.

2) Яке співвідношення ресурсів дозволяє фірмі максимізувати прибуток? Скільки продукції буде при цьому виробляти фірма? Якою буде величина економічного прибутку?

4. Фірма – досконалий конкурент на ринку готової продукції і монополіст на ринку праці виробляє за технологією: $Q = 12L - 2L^2$. Ціна одиниці готової продукції становить 5 грн. Функція пропозиції праці має вигляд: $L = 0,1w - 2$. Визначте, яку кількість праці і за якою ставкою заробітної плати придбає фірма, що прагне максимізувати прибуток.

5. Університет для видавництва власних підручників має намір інвестувати 800 000 грн у придбання друкарського обладнання, яке буде слугувати 3 роки, ліквідаційна вартість якого становитиме 20 000 грн. Процентна ставка 20%. Прогнозовані рівні випуску і витрат друкарні:

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Обсяг реалізації, шт.	20 000	30 000	40 000
Ціна 1 підручника, грн.	30	31	32
Середні витрати, грн.	15	16	17

Визначте чисту дисконтовану вартість даного інвестиційного проекту та зробіть висновки щодо доцільності інвестування.

6. Попит на землю заданий функцією $D_T = 8000 - 400R$, де D_T – площа ділянки землі, у гектарах, R – орендна плата за один гектар у тисячах гривень. Пропозиція землі в даному районі країни дорівнює 4000 га. Побудуйте графік попиту й пропозиції на землю. Визначте:

- 1) рівноважну ставку ренти та обсяг наданої в оренду землі;
- 2) нові параметри рівноваги на ринку за умов, що пропозиція землі зменшиться на 500 га;
- 3) на скільки відсотків зміниться рента.

Базова література:

1.	Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтовська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 322–389
2.	Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтовська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 270–311
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 448–573
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 249–293
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 304–376
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 338–400

ТЕМА 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту

План лекції:

1. Ефективність за Парето та соціальний оптимум. Часткова та загальна рівновага.
2. Ефективність обміну і розподілу ресурсів у споживанні та виробництві.
3. Умова ефективного розміщення ресурсів.
4. Теорія економіки добробуту.

План семінарського заняття:

1. Загальна рівновага. Ефект зворотнього зв'язку.
2. Ефективність при обміні. Парето-ефективний розподіл.
3. Ефективність у виробництві. Крива виробничих можливостей.
4. Умова ефективного розміщення ресурсів.
5. Теорія економіки добробуту.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Система рівнянь загальної рівноваги за Вальрасом.
2. Визначення умов досягнення Парето-ефективності одночасно в обміні та виробництві.
3. Теореми теорії економіки добробуту.

Основні поняття:

Ефективний розподіл обмежених ресурсів суспільства. Ефективність за Парето (Парето-оптимум). Межа можливих корисностей. Функція суспільного добробуту. Концептуальні підходи до проблеми справедливості: егалітарний, утилітарний, роулзівський і ліберальний. Компроміс між критеріями оптимальності та справедливості. Часткова конкурентна ринкова рівновага. Загальна рівновага. Ефект зворотного зв'язку. Модель загальної економічної рівноваги Вальраса. Закон Вальраса. Модель загальної рівноваги Ерроу-Дебре. Перша теорема економіки добробуту (теорема «невидимої руки»). Друга теорема економіки добробуту. Парето-оптимальний стан в усіх сферах економічної діяльності – споживанні, обміні та виробництві. Економіка обміну. Взаємовигідний обмін. Ефективний розподіл благ у процесі обміну. Покращення за Парето. Скринька Еджворта. Крива контрактів. Ефективність у виробництві. Оптимальне розміщення ресурсів у галузі. Крива виробничих контрактів. Межа виробничих можливостей або крива трансформації. Гранична норма трансформації. Модель оптимізації структури виробництва у конкурентній ринковій системі. Загальні умови ефективності досконало конкурентної економіки.

Тести:

1. Розподіл ресурсів є Парето-ефективним, коли:

- А. Один суб'єкт може поліпшити свій стан без погіршення стану іншого.
- Б. Існує можливість поліпшити стан всіх економічних суб'єктів.
- В. Жоден суб'єкт не може поліпшити свого стану, не погіршуючи при цьому стану іншого.
- Г. Правильні відповіді Б і В.

2. Розподіли благ на межі можливих корисностей:

- А. Можуть не бути Парето-ефективними.
- Б. Допускають існування крайньої нерівномірності розподілу благ.
- В. Відповідають розподілам, які задовольняють всіх учасників.
- Г. Відповідають рівномірним розподілам благ між учасниками.

3. Продуктова скринька Еджворта:

- А. Є графічною моделлю оптимізації рішень щодо ефективного розподілу благ в обміні між двома споживачами.
- Б. Ілюструє всі можливі варіанти розподілу двох благ між двома споживачами.
- В. Визначає обсяги запасів двох благ.
- Г. Усі відповіді правильні.

4. Якщо за даного розподілу благ криві байдужості двох споживачів у скриньці Еджворта є дотичними, то:

- А. Розподіл може бути покращений згідно з критерієм Парето.
- Б. Обидва споживачі досягають однакового рівня корисності.
- В. Граничні норми заміни благ в обох споживачів рівні.
- Г. Усі відповіді правильні.

5. Ефективність у виробництві графічно може бути відображена:

- А. Тільки точкою на межі виробничих можливостей, що відповідає максимальному обсягу виробництва одного товару за нульового обсягу виробництва іншого.
- Б. Тільки точкою на межі виробничих можливостей, яка відповідає виробництву однакових обсягів двох товарів.
- В. Будь-якою точкою на межі виробничих можливостей.
- Г. Будь-якою точкою під межею виробничих можливостей, яка відповідає потенційному збільшенню обсягів виробництва обох товарів.

6. Рівновага в моделі суспільного добробуту означає, що:

- А. Межа можливих корисностей є дотичною до найвищої з досяжних суспільних кривих байдужості.
- Б. Забезпечується максимальний рівень добробуту всіх учасників розподілу.
- В. Забезпечується Парето-оптимальний стан економіки.
- Г. Усі відповіді правильні.

7. Дослідження загальної рівноваги є аналізом:

- А. Рівноважних цін та обсягів виробництва на окремих ринках.
- Б. Рівноваги окремого споживача.
- В. Рівноваги окремої фірми.
- Г. Стану економіки, за якого одночасно забезпечується рівновага попиту та пропозиції на всіх ринках товарів і ресурсів.

8. Необхідною умовою загальної економічної рівноваги для економіки досконалої конкуренції є:

- А. Необмеженість всіх ресурсів.
- Б. Державне регулювання економіки.
- В. Підтримання умов рівноваги між попитом та пропозицією на ринках усіх товарів і ресурсів.
- Г. Максимізація корисності для всіх споживачів.

9. Крива виробничих контрактів трансформується у:

- А. Межу можливих корисностей.
- Б. Межу виробничих можливостей.
- В. Криву суспільної корисності.
- Г. Криву суспільного добробуту.

10. Рівновага в моделі оптимізації структури виробництва у конкурентній ринковій системі:

А. Встановлюється у точці дотику кривої суспільної байдужості до межі виробничих можливостей.

Б. Відповідає умові $MRS_{XY} = MRT_{XY}$.

В. Означає, що інтереси споживачів і виробників збалансовані, а структура економіки є оптимальною.

Г. Усі відповіді правильні.

Задачі:

1. У конкурентній ринковій економіці споживачі оцінюють граничну корисність товару X у 4 ютилі, а товару Y – у 8 ютилів. Для фірм граничні витрати виробництва товару X складають 6 грн., товару Y – 4 грн.

Визначте:

1) чи є розподіл ресурсів у такій економіці Парето-оптимальним?

2) як існуючий розподіл ресурсів може бути покращений?

2. Споживачі A і B розподіляють між собою запас благ $X = 30$ і $Y = 20$ одиниць. Функції корисності споживачів задані рівняннями: $U_A = X^{0,5} Y^{0,5}$, $U_B = X^{0,25} Y^{0,75}$. Побудуйте криву контрактів.

3. Обмежені ресурси економіки – праця і капітал – в обсягах $K=50$, $L=100$ розподіляються між виробництвом товарів X і Y . Виробництво товару X описується виробничою функцією $Q_X = K^{0,5} L^{0,5}$, а товару Y : $Q_Y = K^{0,2} L^{0,8}$.

Побудуйте криву виробничих контрактів та криву виробничих можливостей.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 215–249
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 187–211
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 677 с.	С. 574–618
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 294–313
5.	Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.	С. 378–412
6.	Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.	С. 401–429

ТЕМА 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства

План лекції:

1. Неспроможність ринку і державне регулювання.
2. Суспільні блага.
3. Суспільний вибір.

План семінарського заняття:

1. Неспроможність ринку. Роль держави у корегуванні ринкового механізму.
2. Сутність та форми прояву зовнішніх ефектів. Регулювання зовнішніх ефектів.
3. Суспільні блага. Оптимум у наданні суспільного блага.
4. Суспільний вибір.

Питання для самостійної роботи студентів:

1. Обмежена спроможність ринку та роль держави у корегуванні ринкового механізму.
2. Проблема екологічного забруднення навколишнього середовища у сучасних умовах та шляхи її розв'язання.
3. Оптимальний обсяг випуску суспільних благ.
4. Політична структура суспільства та суспільний вибір. Конституція України про демократичні засади прийняття суспільних рішень.

Основні поняття:

«Провали» ринку. Державні функції регулювання економічних процесів. Суспільні блага. Характерні риси чистих суспільних благ: неподільність, неконкурентність і невинятковість. Змішане благо. «Проблема безбілетників». Попит на суспільне благо. Теорія суспільного вибору. Модель прямої демократії. Модель представницької демократії. Лобізм. Логролінг. Пошук політичної ренти.

Зовнішні ефекти. Граничні приватні витрати. Граничні зовнішні витрати. Граничні суспільні витрати. Граничні приватні вигоди. Граничні зовнішні вигоди. Граничні суспільні вигоди. Умова оптимального з точки зору суспільства розподілу ресурсів. Негативні зовнішні ефекти. Позитивні зовнішні ефекти. Адміністративне та ринкове регулювання зовнішніх ефектів. Методи інтерналізації негативних зовнішніх ефектів. Податок Пігу. Субсидія Пігу. Екологічний податок. Стандарти на викиди шкідливих речовин. Ринок ліцензій на забруднення довкілля. Теорема Коуза. Трансакційні витрати.

Тести:

1. Одним з проявів неспроможності ринку є:
 - А. Виникнення дефіцитів і надлишків товарів на окремих ринках.
 - Б. Підвищення цін на монополізованих ринках.
 - В. Підвищення середнього рівня цін на товари і послуги.
 - Г. Неминучість банкрутств збиткових підприємств.

2. *Однією з характерних ознак суспільних благ є те, що:*

- А. Вони можуть споживатися лише колективно.
- Б. Їх необхідно купувати для одноосібного споживання.
- В. Їхні ціни визначаються взаємодією попиту і пропозицією на ринках.
- Г. Їх створення і споживання спрямоване на задоволення індивідуальних потреб.

3. *Прикладом суспільного блага може слугувати:*

- А. Національна оборона.
- Б. Виставка картин.
- В. Вища освіта.
- Г. Медичні послуги.

4. *Якщо сукупна гранична готовність громадян платити за суспільне благо перевищує граничні витрати його виробництва, то для оптимізації обсягу потрібно:*

- А. Збільшити обсяг виробництва суспільного блага.
- Б. Зменшити обсяг виробництва суспільного блага.
- В. Не змінювати обсягу виробництва суспільного блага.
- Г. Знизити граничні витрати виробництва суспільного блага.

5. *Визначте, що може вважатися негативним зовнішнім ефектом:*

- А. Виникнення алергічної хвороби у споживачів шоколадних цукерок.
- Б. Заміна автобусного сполучення тролейбусним у курортному містечку.
- В. Обприскування пестицидами полів, що межують з приватними городами.
- Г. Збитки виробника від повернення споживачами частини бракованих виробів.

6. *Укажіть, що буде наслідком негативного зовнішнього ефекту в результаті будівництва нового хімічного комбінату на Дніпрі поруч з великим містом і національним парком:*

- А. Зменшення доходів від туризму в Україні.
- Б. Зменшення пропозиції продукції хімічного комбінату.
- В. Зменшення споживачів продукції хімічного комбінату.
- Г. Збільшення собівартості продукції хімічного комбінату.

7. *До методів корекції зовнішніх ефектів не належить:*

- А. Оподаткування.
- Б. Субсидування.
- В. Специфікація прав власності.
- Г. Ринкове ціноутворення.

8. *Застосування при голосуванні за будь-який громадський проект «принципу більшості» матиме результатом відображення:*

- А. Суспільних інтересів і уподобань.
- Б. Інтересів і уподобань «середнього виборця».
- В. Інтересів і уподобань лобістських груп.
- Г. Інтересів і уподобань фінансово-промислової олігархії.

9. Уряд країни розглядає проект створення додаткового 51-го телеканалу. Граничні витрати його відкриття становлять 500 тис. грн., готовність платити за додатковий канал трьох груп телеглядачів є такою: I – 250 тис. грн., II – 175 тис. грн., III – 90 тис. грн. Уряд повинен:

- А. Зменшити кількість телеканалів.
- Б. Обмежити кількість телеканалів числом 50.
- В. Підтримати створення 51-го телеканалу.
- Г. За наявної інформації визначити неможливо.

10. Внаслідок застосування державою коригуючого податку на товар, при виробництві якого виникає негативний зовнішній ефект:

- А. Його пропозиція зменшиться.
- Б. Його пропозиція збільшиться.
- В. Фірма припинить його виробництво.
- Г. Його ціна зросте на величину податку.

Задачі:

1. Припустимо, що деяке суспільство складається з 5 індивідів, кожен з яких має функцію попиту на суспільне благо: $Q_D = 20 - P$. Сукупні витрати на надання суспільного блага становлять: $TC = 50Q$. Визначте аналітично та графічно оптимальний обсяг суспільного блага.

2. Припустимо, що власники дачного кооперативу вирішити зробити освітлення своєї території. Попит на освітлення кожного власника дачної ділянки описується рівнянням: $P = 300 - 50Q$, де P – граничні вигоди освітлення, а Q – кількість ліхтарних стовпів.

Визначте, яка кількість ліхтарних стовпів буде оптимальною для даного дачного кооперативу, якщо ціна одного стовпа становить 1500 грн., а кооператив складається з 30 власників дачних ділянок.

3. Три фірми претендують на ліцензію з обслуговування маршрутними таксі. Одержання ліцензії означатиме, що одна з них стане монополістом. Попит пасажирів на послуги маршрутних таксі описується рівнянням: $P = 120 - Q$, де P – ціна однієї поїздки, Q – число пасажирів. Щорічні експлуатаційні витрати сталі і складають: $TC = 200$.

Визначте, яку максимальну величину коштів готова витратити кожна з фірм на лобіювання власних інтересів.

4. Конкурентна галузь забезпечує виробництво засобів захисту від шкідників сільськогосподарських рослин, але відходи виробництва забруднюють довкілля і створюють негативний зовнішній ефект. Попит на продукцію галузі описується рівнянням: $P = 150 - Q$, сукупні граничні витрати фірм галузі відповідають функції $MPC = 10 + Q$, граничні зовнішні витрати становлять: $MES = 0,5Q$.

Визначте:

- 1) галузевий обсяг випуску та ціну продукції за відсутності корекції зовнішнього ефекту;
- 2) суспільно оптимальні обсяг випуску і ціну продукції галузі;
- 3) величину потоварного податку, встановивши який держава змусила б виробників галузі довести обсяг випуску до суспільно оптимального.

5. Садівник і пасічник є сусідами на дачному масиві. Садівнику таке сусідство вигідне, оскільки сусідські бджоли з одного вулика опилують 10 дерев. Але бджіл для повного запилення саду не вистачає, тому садівник витрачає ще 10 грн. на кожні 10 дерев для штучного запилення. Пасічник від кожного вулика отримує меду в сумі 20 грн. Сукупні витрати пасічника становлять: $TC = 10Q + Q^2$, де Q – кількість вуликів.

Визначте:

- 1) оптимальну кількість вуликів для пасічника;
- 2) оптимальну кількість вуликів з точки зору інтересів садівника.

Базова література:

1.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.	С. 390–423
2.	Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.	С. 312–334
3.	Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.	С. 619–677
4.	Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.	С. 314–372

IV. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ (Тематика рефератів)

1. Еволюція розвитку мікроекономічної теорії.
2. Вплив держави на ринкову рівновагу.
3. Шляхи підвищення технологічної ефективності діяльності вітчизняних підприємств.
4. Виробнича функція Кобба-Дугласа та її застосування до моделювання зв'язку між обсягами застосування ресурсів та обсягами виробництва в економіці України.
5. Аналіз соціально-економічної ефективності діяльності підприємств в Україні.
6. Сучасний стан та перспективи розвитку конкуренції в економіці України.
7. Монополії та антимонопольне регулювання в Україні.
8. Роль реклами як основного засобу нецінової конкуренції в сучасних умовах.
9. Цінові війни і їх наслідки для споживачів і виробників.
10. Мікроекономічний аналіз ринку праці в Україні.
11. Роль профспілок у формуванні пропозиції праці, визначенні рівня заробітної плати та підвищенні продуктивності праці.
12. Інвестиційні проекти та визначення його ефективності.
13. Економічна теорія добробуту.
14. Економічна ефективність та соціальна справедливість.
15. Обмежена спроможність ринку та роль держави у корегуванні механізму ринкового регулювання.
16. Аналіз доходів та витрат домогосподарств в Україні.
17. Закон Енгеля та перевірка його дії для домогосподарств України.
18. Практичне застосування теорії еластичності.
19. Застосування моделей олігополії у ціноутворенні вітчизняних виробників.
20. Зовнішні ефекти та суспільні блага.
21. Загальна рівновага та економічна ефективність.
22. Проблема екологічного забруднення довкілля у сучасних умовах та шляхи її розв'язання.

V. ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Обмеженість ресурсів та проблема вибору.
2. Предмет мікроекономічної теорії. Еволюція розвитку мікроекономічної теорії.
3. Значення мікроекономічної теорії та її зв'язок із макроекономікою.
4. Методи мікроекономічного аналізу.
5. Мікросистеми як суб'єкти ринкових відносин.
6. Кругообіг натурально-речових і монетарних потоків між суб'єктами ринку.

7. Попит, закон попиту. Фактори зміни попиту.
8. Пропозиція, закон пропозиції. Фактори зміни пропозиції.
9. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага та вплив держави на ринкову рівновагу.
10. Цінова еластичність попиту. Коефіцієнт еластичності попиту. Фактори цінової еластичності попиту. Взаємозв'язок цінової еластичності попиту і загальної виручки.
11. Перехресна еластичність попиту та еластичність попиту за доходом.
12. Еластичність пропозиції.
13. Корисність споживчого блага. Загальна та гранична корисність. Закон спадної граничної корисності споживчого блага.
14. Вибір споживача з точки зору кількісної теорії корисності. Умова максимізації загальної корисності.
15. Споживчі переваги, їх припущення. Набори байдужості. Криві байдужості та їх властивості.
16. Гранична норма заміщення споживчого блага і кривизна кривих байдужості.
17. Бюджетні обмеження споживача. Бюджетна лінія та її властивості.
18. Вибір споживача з точки зору порядкової теорії корисності. Умова оптимального вибору споживача.
19. Ефект доходу та ефект заміщення у поведінці споживача на ринку.
20. Мікроекономічна модель підприємства. Види підприємств в Україні.
21. Мотивація поведінки підприємства. Технологічна та економічна ефективність виробництва.
22. Виробнича функція. Властивості виробничої функції.
23. Поняття загального, середнього, граничного продукту та взаємозалежність між ними.
24. Однофакторна виробнича функція та її динаміка. Закон спадної продуктивності факторів виробництва.
25. Двофакторна виробнича функція. Поняття та властивості ізокванти.
26. Гранична норма технологічного заміщення і кривизна ізоквант.
27. Виробництво в довгостроковому періоді. Ефект масштабу.
28. Витрати виробництва: економічна суть та класифікація.
29. Бухгалтерський та економічний прибуток. Поняття нормального прибутку.
30. Функція витрат. Ізокоста та її властивості.
31. Умова мінімізації витрат заданої кількості продукції: досягнення рівноваги виробника.
32. Показники загальних, середніх, граничних витрат та їх значення для аналізу поведінки виробника.
33. Динаміка витрат виробництва в короткостроковому періоді.
34. Витрати в довгостроковому періоді.
35. Характерні ознаки ринку досконалої конкуренції.
36. Показники загального, середнього, граничного доходу та їх значення для аналізу поведінки виробника.

37. Аналіз поведінки конкурентного виробника в короткостроковому періоді за моделлю TRTC.
38. Аналіз поведінки конкурентного виробника в короткостроковому періоді за моделлю MRMC.
39. Правило максимізації прибутку та його особливості. Правило закриття.
40. Довгострокова рівновага в конкурентній галузі.
41. Ефективність досконало конкурентного ринку.
42. Сутність і ознаки монополії. Види монополій.
43. Монопольна влада виробника та показники монопольної влади. Державне регулювання монополій. Антимонопольне законодавство.
44. Основні види бар'єрів для вступу конкурентів у монопольну галузь.
45. Максимізація прибутку монопольними фірмами в короткостроковому періоді.
46. Утримання монопольної влади в довгостроковому періоді. Цінова дискримінація.
47. Сутність і ознаки монополістичної конкуренції. Диференціація продукту та її напрямки в умовах монополістичної конкуренції.
48. Поведінка виробника на ринку монополістичної конкуренції.
49. Нецінова конкуренція як засіб зміни еластичності попиту. Роль реклами та її значення для виробника.
50. Ефективність монополістично конкурентного ринку.
51. Сутність і ознаки олігополії. Моделі олігополістичного ціноутворення.
52. Дилема олігополіста. Цінові війни в умовах олігополії. Теорія ігор.
53. Характер попиту на продукцію виробника в різних ринкових структурах.
54. Порівняльна характеристика різних ринкових структур.
55. Ринок факторів виробництва. Граничний продукт фактору та граничні факторні витрати. Рівновага на конкурентному ринку факторів виробництва.
56. Недосконала конкуренція на ринках факторів виробництва. Монополія і монопсонія.
57. Підприємство на ринку праці. Попит і пропозиція праці.
58. Ринок капіталу. Позичковий процент. Поняття дисконтованої вартості. Інвестиційні рішення підприємств.
59. Ринки природних ресурсів і ціна землі.
60. Зовнішні ефекти і суспільні блага. Роль держави у коректуванні механізму ринку.
61. Оптимізація суспільного вибору. Суспільний вигравш і суспільні витрати. Шляхи прийняття рішень у суспільному секторі.
62. Загальна рівновага і ефективність. Оптимум за Парето. Умови ефективного розміщення ресурсів.

VI. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Оцінка всіх модульних завдань та систематичної роботи студентів протягом навчального року – 100 балів, з них на модульні завдання (3) виділяється 60 балів (по 20 балів), на оцінку іншої поточної успішності студентів – 40 балів. Іспит – 100 балів.

6.1. Критерії комплексного оцінювання знань, умінь і навичок студентів

При усних відповідях:

- повнота розкриття питання (з'ясування змісту проблеми, наукових шкіл, окремих концепцій, знання літературних джерел, нормативних документів, фактичних даних, історії проблеми тощо);
- логіка викладення матеріалу, культура мови;
- аргументованість, впевненість викладу матеріалу;
- використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;
- уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової і вітчизняної практики.

При виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладення матеріалу, використання літературних джерел, законодавчих актів, логічних міркувань, історичних даних, прикладів та фактичного матеріалу тощо);
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки;
- творчий характер виконання письмового завдання;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Формування рейтингової оцінки має враховувати також формальні навчальні досягнення:

- відвідування занять;
- наявність конспектів лекцій;
- участь у науково-студентській роботі (відвідування наукових гуртків, підготовка наукових виступів і доповідей та ін.);
- участь у роботі студентських наукових конференцій;
- участь у різноманітних конкурсах (олімпіадах та ін.).

6.2. Поточне оцінювання знань

Здача модульних завдань.

Один модуль включає 12 тестів, 3 задачі, 1 теоретичне питання. Максимальна оцінка першого завдання (усіх тестів) – 6 балів, другого – 8 балів, третього – 6 балів. Максимальна оцінка за успішну здачу одного модуля

становить 20 балів. Модуль не зараховується, якщо студент набрав менше 8 балів. Обов'язковим для зарахування модуля є відповідь на теоретичне питання.

Активність студента в опануванні навчального матеріалу, якість та систематичність навчання.

Мінімальна сума балів – 20, максимальна – 30 балів.

Участь у науково-студентській роботі – до 10 балів.

Мінімальна кількість балів з поточного оцінювання з урахуванням виконання модульних завдань, яку має одержати студент – 54 бала, максимальна – 100.

6.3. Підсумковий контроль знань студентів у формі іспиту

Іспит здійснюється у письмовій формі. Екзаменаційний білет включає 3 питання, з яких: 2 – теоретичні, 1 – вправа. Перелік завдань, які виносяться на іспит, форма і зміст екзаменаційного білета затверджуються кафедрою.

Кожне із завдань оцінюється балами. Теоретичні питання – до 35 балів. Оцінка якості виконання вправи – до 30 балів. Якщо студент набрав менше 60 балів, іспит не зараховується. Максимальна оцінка за іспит – 100 балів.

Виставлення оцінок за національною шкалою здійснюється за порядком перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в традиційну 4-бальну шкалу.

Знімаються бали за невідвідування семінарських занять без поважних причин. Якщо студент пропустив більше 2-х занять, знімається 5 балів за кожне наступне пропущене заняття.

6.4. Загальна схема поточного і підсумкового контролю та оцінювання знань студентів

№	Види навчальної діяльності	Кількість балів		Примітка
		мінімум	максимум	
1.	Активність студентів на семінарських заняттях	20 30*	30	Види навчальної роботи студента на семінарі: усні відповіді на запитання, захист реферату
2.	Участь у науково-студентській роботі	10	10	Студент має підготувати та презентувати на гуртку або конференції наукову роботу чи прийняти участь в турнірі з економічної теорії
3.	Виконання модульних завдань			
	-1 модуль	8	20	Один модуль включає 12 тестів, 3 задачі, 1 теоретичне питання. Максимальна оцінка першого завдання – 6 балів, другого – 8 балів, третього – 6 балів.
	-2 модуль	8	20	
	-3 модуль	8	20	
4.	Разом поточний контроль	54	100	
5.	Екзамен	66	100	Екзамен включає 3 завдання: два теоретичні питання і 1 задачу. Максимальна оцінка за теоретичні питання: 40 балів, а задачу – 20 балів.

				Екзамен проводиться у письмовій формі.
6.	Всього	120	200	В заліковій відомості виставляється середня кількість балів, отриманих за результатами поточного контролю та екзамену

* для студентів, які не приймають участі у науково-студентській роботі.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	«5» відмінно	«4» добре		«3» задовільно		«2» незадовільно	
	Сума балів за всі види навчальної діяльності	90-100	80-89	70-79	65-69	60-64	35-59
Оцінка ECTS	A	B	C	D	E	FX з можливістю повторного складання	F з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.
2. Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 3-тє вид., стереотипне – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 418 с.
3. Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К: Знання, 2007. – 677 с.
4. Мікроекономіка: практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010. – 491 с.
5. Мікроекономіка: підручник / [А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]; за наук. ред. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.
6. Практикум з мікроекономіки до підручника «Мікроекономіка» за наук. ред. А.П. Наливайка / [Є.В. Прохорова (кер. кол. авт.), Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.]. – К.: КНЕУ, 2013. – 522 с.

Допоміжна:

7. Базилінська О.Я., Мініна О.В. Мікроекономіка: Навчальний посібник / За ред. О.Я. Базилінської 3-тє вид. випр. – К.: «Центр учбової літератури», 2009. – 352 с.
8. Гальперин В.М., Игнат'єв С.М., Моргунов В.И. Микроэкономика: Ученик. В 2-х т. / Общая ред. В.М. Гальперина. – СПб.: Экономическая школа, 1998.

9. Долан Дж., Линдсей Д.Е. Микроэкономика. – СПб.: Питер, 1994. – 448 с.
10. Задоя А. О. Мікроекономіка: Курс лекцій: Навч. посіб. 3-тє вид. випр. – К: Т-во "Знання", КОО, 2003. – 211 с.
11. Кириленко В.І. Мікроекономіка: Навч.посібник для студентів економ. спец. вузів. – К.: Таксон, 1998. – 334 с.
12. Микроэкономика: учеб. пособие / В.Н. Лисовицкий. - 2-е изд., доп. и перераб. – К.: Студцентр, 1997. – 159 с.
13. Лісовий А.В. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Мікроекономіка». – К.: Дія, 2007. – 136 с.
14. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
15. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник для студентів екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніната ін.; За заг. ред. С. Будаговської. – К: Видавництво С. Павличко "Основи", 2001. – 517 с.
16. Мікроекономіка: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.О. Гончарова, А.І. Ігнатюк, Н.А. Малиш та ін. – К.: МАУП, 2005. – 304с.
17. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: Учебник для вузов. – 2-е изд., изм. – М.: Норма, 2007. – 576 с.
18. Обушна О.М., Ставицький А.В. Навчально-методичний комплекс з курсу «Мікроекономіка» для студентів економічних спеціальностей. – К.: РВВ ІМФ, 2004. – 64 с.
19. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – 646 с.
20. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции / Дж. Робинсон. – М.: Прогресс, 1986 – 471 с.
21. Сборник задач по микроэкономике. К «Курсу микроэкономики» Р.М. Нуреева / Гл. ред. Р.М. Нуреев. – М.: Норма, 2005. – 432 с.
22. Семюелсон П.А., Нордгауз В.Д. Мікроекономіка: Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с.
23. Симкина Л.Г., Корнейчук Б.В. Микроэкономика – СПб.: Питер, 2002. – 464 с.
24. Тарасевич Л.С., Гребенников П.И., Леусский А.И. Микроэкономика: Учебник. – М.: Юрайт-Издат, 2003. – 375 с.
25. Чемберлин Э.Х. Теория монополистической конкуренции. – М.: Экономика, 1996 – 351 с.
26. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998 – 714 с.

Законодавчі акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України /

Законодавство України. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>

3. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

4. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

5. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>

6. Закон України «Про природні монополії» від 20.04.2000 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>

7. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>

8. Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

9. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Інформаційні ресурси:

1. Закони та інші нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

2. Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua>

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>

5. Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Тематичний план.....	4
Плани лекцій, семінарських занять та питання для самостійної роботи студентів.....	5
Індивідуальні завдання.....	54
Орієнтовані питання до екзамену.....	54
Порядок поточного та підсумкового контролю.....	57
Рекомендована література.....	59